

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Katedra rozvojových a environmentálních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kristián TYMKOVIČ

Zájmy Ruska na separatistických územích v postsovětském prostoru

Studijní program B 1301 Geografie
Studijní obor Mezinárodní rozvojová studia

Vedoucí práce: RNDr. Jiří TEICHMANN
Olomouc 2018

Bibliografická identifikace:

Jméno a příjmení autora: Kristián Tymkovič

Název práce: Zájmy Ruska na separatistických územích v postsovětském prostoru

Typ práce: bakalářská

Pracoviště: Katedra rozvojových a environmentálních studií

Vedoucí práce: RNDr. Jiří Teichmann

Rok obhajoby práce: 2018

Abstrakt: Bakalářská práce se zabývá zájmy Ruska, které vedou k angažování se v postsovětském prostoru a podpoře separatistických oblastí v daném území. S ohledem na přítomnost je zaměřena převážně na ukrajinský konflikt a doplněna o zásadní ruské ambice na Kavkazu a v Podněstří. Práce je rozdělena do pěti hlavních částí. Těm předchází úvod se stručnou charakteristikou zájmových teritorií a představení stanovených cílů práce a použitých metod při její tvorbě. První kapitola se věnuje geopolitickým a vnitropolitickým motivacím Moskvy při působení v oblastech záběru. Především je orientována na historické kořeny a sociokulturní i ideologickou stránku věci. Druhá část klade důraz na analýzu hospodářských zájmů Ruské federace v současném konfrontačním dění. Třetí část nabízí náhled do problematiky vojenských cílů. Čtvrtá kapitola se zabývá přiznanou rolí Kremlu na Ukrajině. Pátá část seznamuje s popíranými ruskými akcemi a nevyhýbá se ani problematice porušování lidských práv. Samotný závěr práce se soustředí na normalizační procesy a nastiňuje možný budoucí vývoj stavu jak v Ukrajinské republice, tak v kavkazské a podněsterské oblasti. Ukazuje, že ruské úmysly jsou různorodé, ale prostředky k jejich dosažení se mění jen nepatrně.

Klíčová slova: Gruzie, Kavkaz, konflikt, Krym, Podněstří, postsovětský prostor, Ruská federace, separatismus, Ukrajina, válka

Počet stran: 69

Jazyk: čeština

Bibliographical identification:

Author's first name and surname: Kristián Tymkovič

Title: The Interests of Russia at the Separatist Territories of Post-Soviet Area

Type of thesis: bachelor

Department: Department of Development and Environmental Studies

Supervisor: RNDr. Jiří Teichmann

The year of presentation: 2018

Abstract: The bachelor thesis deals with interests of Russia, which lead to participation in the post-Soviet space and support of the separatist regions in the given area. With regard to the presence, it is focused mainly on the Ukrainian conflict and complemented by the major Russian ambitions in the Caucasus and Transnistria. The thesis is divided into five main parts. This is preceded by an introduction with the short characteristics of the interest territories and the presentation of the stated goals of the thesis and the methods used in its formation. The first chapter deals with the geopolitical and domestic political motivations of Moscow in the areas of the range. Primarily, it is oriented towards the historical roots and socio-cultural and ideological aspects of the matter. The second part emphasizes the analysis of the economic interests of the Russian Federation in current confrontational events. The third part offers a preview of military objectives. The fourth chapter deals with the acknowledged role of the Kremlin in Ukraine. The fifth part introduces the concealed Russian actions and does not neglect the issue of human rights violation. The conclusion of the thesis focuses on standardization processes and outlines the possible future development of the situation both in the Ukrainian Republic and in the Caucasus and Transnistrian regions. It shows that Russian intentions are heterogeneous, but the means to achieve them vary only slightly.

Key words: Georgia, Caucasus, conflict, Crimea, Transnistria, post-Soviet area, Russian Federation, separatism, Ukraine, war

Number of pages: 69

Language: Czech

V Olomouci dne 27. ledna 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně za pomoci citované literatury a použitých zdrojů pod vedením RNDr. Jiřího Teichmanna.

Tímto chci poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce, panu doktorovi Jiřímu Teichmannovi, za jeho odborné vedení. Dále děkuji panu docentovi Pavlu Nováčkovi za cenné rady během psaní práce a panu doktorovi Tomáši Hochovi za doporučení vhodných informačních pramenů.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kristián TYMKOVIČ**
Osobní číslo: **R130449**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Zájmy Ruska na separatistických územích v postsovětském prostoru**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je zjistit, jaké zájmy vedou Rusko k angažování se v podpoře separatistických oblastí na území bývalého Sovětského svazu. Práce se zaměří na hospodářskou, politickou a vojenskou stránku věci. Dále se práce bude zabývat analýzou role Ruska v současném konfliktu na Ukrajině.

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 10 - 15 tisíc slov
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

KUZIO, Taras. Ukraine–Crimea–Russia: triangle of conflict. Stuttgart: Ibidem-Verlag, 2007, 247 p. ISBN 3898217612.
SOULEIMANOV, Emil. Konflikt v Čečensku: minulost, současnost, perspektivy. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, 417 s. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-066-7.
SOULEIMANOV, Emil. Rusko a postsovětský prostor: sborník příspěvků. Praha: Eurolex Bohemia, 2007, 372 s. Aktuální otázky mezinárodní politiky. ISBN 978-80-86861-95-1.
KUPKA, Petr. Uznávaný odborník Jan Rychlík se opřel o dávnou historii a pravil: Řeknu vám, jak to asi dopadne s Ukrajinou... [online]. Parlamentní listy: Vystaveno 24. 4. 2015.
WILSON, Andrew. The modus operandi of Putin's Russia [online]. European Council on Foreign Relations: Vystaveno 18. 12. 2014.
NICHOL, Jim. Stability in Russia's Chechnya and Other Regions of the North Caucasus. In Recent Developments. [s.l.] : Congressional Research Service, 2010.
GALLOVÁ, Carlotta. Čečensko: Vítězství a prohry. Praha: Themis, 2000. 365 s. ISBN 80-85821-79-6.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jiří Teichmann**
Katedra rozvojových studií

Datum zadání bakalářské práce: **7. května 2015**
Termín odevzdání bakalářské práce: **15. dubna 2016**

L.S.

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 7. května 2015

Obsah

Seznam obrázků	9
Seznam tabulek	9
Seznam grafů.....	9
Seznam zkratk	10
Úvod	12
Cíle a metody	14
1. Zdroje ruského geopolitického chování a politické motivace.....	16
1.1 Historické kořeny rozpínavosti.....	16
1.2 Ochrana ruského etnika	17
1.3 Záštitá pravoslavné víry.....	19
1.4 Budování světové velmoci.....	20
2. Hospodářské zájmy	22
2.1 Zamezení integrace Evropy	22
2.2 Zajištění tras produktovodů	23
2.3 Výnosy kriminálních aktivit	25
3. Vojenské zájmy	27
3.1 Demontrace ozbrojené síly.....	27
3.2 Zkouška reakce NATO	29
3.3 Zabránění aliančnímu rozpínání	31
3.4 Zabezpečení západního prostoru	33
3.5 Přístup do Černomoří.....	34
4. Veřejná role Ruska v ukrajinském konfliktu.....	37
4.1 Anexe Krymského poloostrova	37
4.2 Ochrana exprezidenta Janukovyče	39
4.3 Sestřelení letu MH17	40
4.4 Humanitární konvoje	42

4.5 Oficiální mírový proces	42
5. Nepřiznaná role Ruska v ukrajinském konfliktu.....	46
5.1 Aktivity zpravodajských služeb.....	46
5.2 Nelineární válčení nové generace	48
5.3 Informační válka.....	49
5.4 Skrytá vojenská asistence a zástupné operace	53
5.5 Porušování lidských práv.....	54
5.6 Nasazení a ztráty.....	55
Výsledek, vývoj a budoucí perspektiva očima autora.....	58
Závěr.....	62
Seznam zdrojů a použité literatury.....	63
Zdroje obrázků	67
Zdroje tabulek a grafů	69

Seznam obrázků

Obrázek 1: Separatistická území v postsovětském prostoru	13
Obrázek 2: Rozpad Sovětského svazu a ruská ztráta východního bloku	17
Obrázek 3: Rozšiřování Evropské unie a její integrace	23
Obrázek 4: Hlavní evropské ropovody a plynovody	24
Obrázek 5: Rozpínání Severoatlantické organizace mezi lety 1990–2014	32
Obrázek 6: Hraniční pásma mezi evropským poloostrovem a pevninou	34
Obrázek 7: Tzv. zelení mužičkové	38
Obrázek 8: Možná východiska z ukrajinské krize	45
Obrázek 9: Gruz 200 přepravovaný z Donbasu	53
Obrázek 10: Zničený tank T-72B3 v Donbasu	57

Seznam tabulek

Tabulka 1: Populace a etnické skupiny v postsovětském prostoru	18
Tabulka 2: Populace a náboženské vyznání v postsovětském prostoru	20

Seznam grafů

Graf 1: Vojenský personál ozbrojených sil v tisících osob	28
Graf 2: Výdaje na obranu jako procentní podíl na HDP	31

Seznam zkratek

ATO – ukrajinská protiteroristická operace

CNG – stlačený zemní plyn

DLR – Doněcká lidová republika

EU – Evropská unie

FSB – Federální bezpečnostní služba

GRU – Hlavní správa rozvědky

KGB – Výbor státní bezpečnosti

LLR – Luhanská lidová republika

LNG – zkapalněný zemní plyn

NATO – Severoatlantická aliance

OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

OSN – Organizace spojených národů

PVO – protivzdušná obrana

RVHP – Rada vzájemné hospodářské pomoci

SBU – Služba bezpečnosti Ukrajiny

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

SVR – Služba vnější rozvědky

RF – Ruská federace

USA – Spojené státy americké

VDV – vzdušně-výsadková vojska

Úvod

Ukrajinská republika je situována do východní Evropy a leží u severního pobřeží Černého moře. Při severní a severovýchodní hranici sousedí s Ruskem. Mezi Ukrajinci a Rusy tak dochází ke stálému geografickému styku i kulturnímu střetu. V průběhu dějin zde nastávají konfrontace pravoslavné a řeckokatolické církve. Prolínají se zde nacionalistické i sjednocující vášně, vyplývající z rozdílného vnímání vlastní kultury, národu a forem státnosti. Země je sužována vnitropolitickými problémy, jichž využívá Ruská federace pro plnění svých mocenských ambicí. Ruské motivy vychází ze skutečnosti, že Ukrajina je druhou ekonomicky nejsilnější zemí bývalého Sovětského svazu. Ukrajinskou jednotu narušuje značná národnostní heterogenita, zvláště patrná na Krymu a v Doněcké a Luhanské oblasti. To jsou déletrvající ohniska problému, který je do současné doby nevyřešen. Jeho kořeny sahají již do dob Kyjevské Rusi, z čehož lze předpokládat, že jeho řešení nebude rychlý proces.

Kavkaz, horský masiv předělující na jihozápadě Asie Černé a Kaspické moře. Teritorium se nejčastěji rozděluje na Velký Kavkaz, který se rozprostírá na severu, a výškou přesahuje mez 4 000 metrů nad mořem a nižší Malý Kavkaz rozložený jižněji. Podél linie Velkého Kavkazu se táhnou hranice Ázerbájdžánu, Ruska a Gruzie, i s jejími secesionistickými a neuznanými republikami Abcházií a Jižní Osetií. V rámci Ruské federace se zde nachází její autonomní republiky a oblasti, mezi něž řadíme i Čečensko a Dagestán. Podstatná část Malého Kavkazu se rozléhá na území Arménie, Gruzie a Ázerbájdžánu, i se sporným Náhorním Karabachem. Poloha Kavkazu na předělu Evropy a Asie tvoří příhodné podmínky pro mísení rozličných etnik a civilizačních vlivů. Specifické je zde i pojetí sunnitského islámu jako rozpínajícího se náboženství, jehož význam roste, vzhledem k jeho schopnosti sjednocovat pestrou kavkazskou společnost. Výjimečná zarputilost, společná desítkám severokavkazských národů, byla a je překážkou naplnění strategických záměrů zahraničních mocností. O tom se v minulosti přesvědčili Peršané, Osmané a Rusové. Napětí mezi Kavkazany a Rusy přetrvává již čtyři století až do dnešních dnů. Konflikty tady se řadí mezi zamrzlé, nejsou tedy otevřené, nicméně potenciál k jejich opětovné eskalaci stále existuje. Příčiny tlaků v oblasti dosud nejsou odstraněny, což narušuje ekonomické, politické a bezpečnostní poměry kavkazského teritoria. To se promítá v ohrožení dlouhodobých ruských cílů ve sféře hospodářství.

Podněstersko se nalézá ve východní Evropě a je v praxi nezávislou republikou. Od mateřského Moldavska se odloučilo, byť je právně pořád jeho součástí. Podněstersko podporuje a uznává pouze Rusko s některými z výše uvedených kavkazských teritorií

s nejasným statusem. Podněstří tvoří pruh území při levém břehu Dněstru a dvě malé enklávy uvnitř moldavského území. Moldavská armáda nedisponuje dostatečnou silou, aby oblast dostala pod svrchovanost Moldavské republiky. Přes půl milionu podněsterských obyvatel tak žije uvnitř chudého reliktu Sovětského svazu a pod vládou velice autoritativního režimu, který má vazby na organizovaný zločin. Rusům destabilizace prostoru přijde vhod, jelikož posiluje závislost území na Kremlu a jeho subvencích. Umožňuje též nelegální proliferaci zbraní, pašování ropy a podvodné bankovníctví mezi Ruskem, Ukrajinou a Kavkazem. Záminka působení Moskvy se nachází v nárocích vypluvších z historických okolností a nezbytnosti ochrany ruské etnické menšiny.

Obrázek 1: Separatistická území v postsovětském prostoru (STRATFOR 2013, 2016, upraveno autorem)

Cíle a metody

Autor této bakalářské práce se snaží zjistit, které stimuly přispívají k zainteresování Moskvy do podpory separatistických teritorií na Ukrajině. Dílčími cíli je představení dějinných i nynějších podnětů. V textu se pro srovnání věnuje i konfliktům na Kavkazu a Podněstří, a to z hlediska ruských motivů. Následuje rozbor úlohy a postoje Kremlu v současné ukrajinské krizi. V neposlední řadě zkoumá snahy o postupné zklidnění a normalizaci poměrů. Posléze rozebírá způsoby, jimiž Rusko ovlivňuje zpravodajské prostředky. Závěrem nabízí náhled na možný vývoj stavu věci. Přemýšlí, jestli se ruské metody v Ukrajině liší od těch použitých na Kavkazu či v Podněstří a přemítá, zdali jsou ruské aktivity morálně ospravedlnitelné. Nakonec uvažuje o možnosti je aplikovat v budoucích konfliktech.

Při psaní bakalářské práce bylo využito metody rešerše relevantní literatury a zdrojů, týkajících se tématu. Čerpal se z tištěných i elektronických knih a časopisů. Dále pak z internetových článků a komentářů. Geopolitickým tématem se zabývá předseda americké soukromé zpravodajské agentury Strategic Forecasting, prognostik George Friedman. Příkladem je kniha *Ohrožená Evropa: rodící se krize*, publikovaná roku 2016. Poté se geopolitice Kremlu věnuje britský politolog Tim Marshall s jeho monografií *V zajetí geografie: deset map, které vám povědí všechno, co chcete vědět o globální politice*, uvedené roku 2017. Další poznatky přináší polský sociolog Paweł Rojek v publikaci *Rusko: prokletí impéria: zdroje ruského politického chování* z roku 2015. Maďarskou autorkou, interesovanou do ruského hospodářství, je specialistka na energetickou bezpečnost Anita Orbánová. V roce 2010 sepsala knihu *Moc, energie a nový ruský imperialismus*. Na vojenskou problematiku se soustředí bezpečnostní analytik František Šulc. Příkladem je článek vystavený roku 2017 „Globální koncert velmocí v 21. století“ z jeho blogu *On War/On Peace: It Is All About Security*. Poměry na kavkazském území probírá arménský politolog Emil Souleimanov. Je autorem knihy *Konflikt v Čečensku: Minulost, současnost, perspektivy*, vydané v roce 2012. Rusko-ukrajinské problematice se celou svou kariéru věnuje novinář Milan Syruček. Její hlubokou znalost zúročil v knize *Rusko-ukrajinské vztahy: mýty a fakta*, vydané v roce 2015. Užitečná byla i přednáška historika Jana Rychlíka na půdě Filozofické fakulty Univerzity Palackého v dubnu 2015. Aktuální informace o nelineárním a hybridním působení Moskvy dodává především bývalý ředitel Ředitelství řízení speciálních sil Ministerstva obrany, brigádní generál Karel Řehka. Lze vyzdvihnout jeho monografii *Informační válka* z roku 2017 nebo příspěvky ve vynikající dvojici publikací *Povaha změny: bezpečnost, rizika a stav dnešní civilizace* a *Na rozhraní: krize a proměny současného světa*, editovaných mezi lety 2015

až 2016 egyptologem Miroslavem Bártou, historikem Martinem Kovářem a armádním důstojníkem Otakarem Foltýnem.

Vzápětí byla vybrána ověřená fakta a na vytažených informacích aplikována kompilační metoda způsobem, reflektujícím sledované cíle práce. Pro pochopení problematiky v oblastech zájmu se upotřebila deskripce minulých i stávajících tužeb Kremlu. Bakalářská práce se nevyhnula komparaci probíhajících procesů na Ukrajině, Kavkazu a Podněstří, aby mohla poukázat na shodné a rozdílné tendence moskevského konání. Analýza ujasnila ruskou úlohu v dějích uskutečňujících se na ukrajinských teritoriích, snažících se o odtržení.

1. Zdroje ruského geopolitického chování a politické motivace

Celkové objasnění zdrojů ruské globální politiky je nutné pro pochopení nynějších zájmů a cílů Ruské federace při jejím působení v secesionistických oblastech. Stejně tak tvoří motivační základ pro ruskou roli v současném dění na Ukrajině. Bývalý ředitel britské vojenské rozvědky John Scarlett tvrdí, že občanské války i mezinárodní konflikty jsou ovlivňovány idejemi, dějinnými souvislostmi a determinanty geografického prostředí. V jejichž rámci spolu interagují osoby, společnosti i jednotlivé státy (MARSHALL, 2017, s. 7).

1.1 Historické kořeny rozpínavosti

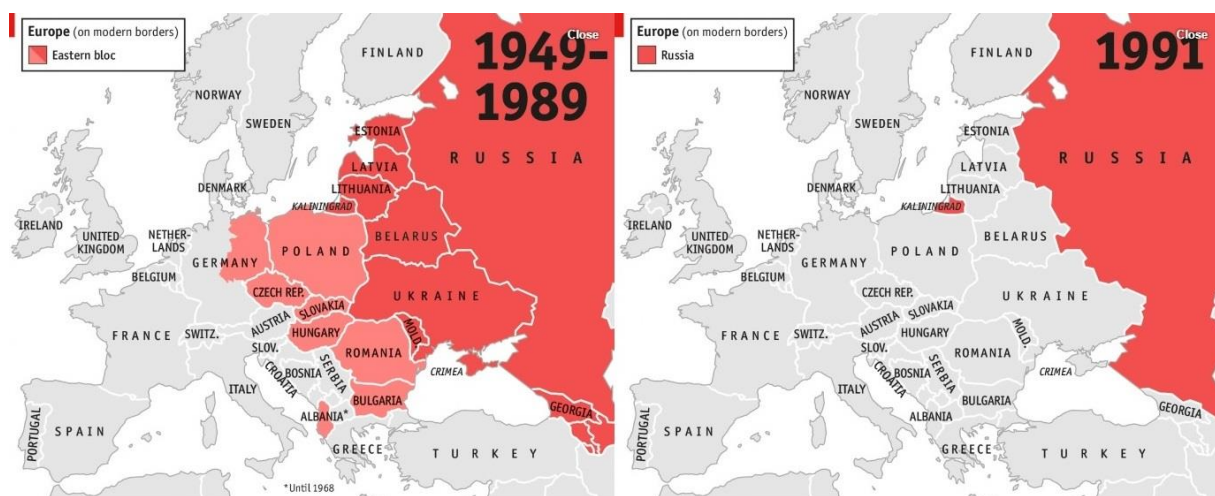
Ruský pohled datuje historické územní nároky až do 9. století, kdy kmeny východních Slovanů utvořily svazový státní útvar Kyjevská Rus. Ten však zničili Mongolové po roce 1241. Centrum prvního ruského státu se tak posunulo na východ do Moskvy. Moskevská Rus v průběhu 14. a 15. století expandovala na západ, aby opět obsáhla území, která ztratila pod tlakem mongolské Zlaté hordy. Rusové pohlížejí na dnešní Ukrajinu jako jádro ruského území a Kyjev považují za „matku ruských měst“ (DRDA, 2015, s. 189), (RYCHLÍK, 2015).

V 16. století car Ivan Hrozný přišel s taktikou vládnutí, která se v Kremlu využívá dodnes, tj. vnímáním útoku za nejlepší metodu obrany. Upevněním těžší moci na vlastním teritoriu a následující expanze ven. Podařilo se mu dosáhnout Uralu, obsadit pobřeží Kaspiku a Černomoří. Kavkaz tak posloužil jako účinná hráz proti vpádům mongolských hord. Vojenské posádky v Čečensku a Dagestánu zase eliminovaly vniknutí osmanských a perských nájezdníků. Uzurpováním těchto teritorií si Rusové vybudovali strategicky výhodnou územní hloubku, v níž mohli v případě nepřátelského rejdu přeskupit své síly (BOYD, 2015), (PEČENKA a LITERA, 2014).

Roku 1654 car Alexej I. využil žádosti ukrajinských kozáků o pomoc v boji proti Polákům. Tu jim poskytl výměnou za uznání jeho svrchovanosti nad kozáckým územím. Petr Veliký následovaný Kateřinou Velikou dále postupovali v budování a rozpínání Ruského impéria, často na úkor Osmanů. Rozkvět obchodu a nacionalismu v 18. století byl podporou k obsazení Ukrajiny a okupace Východních Karpat. Mezi 18. a 19. století se počala tvořit ruská národní identita. Rusem dle ní byl každý Slovan, který vyznával pravoslaví, žil ve východní Evropě a hovořil ruským jazykem. V 19. století byli do oblastí blízko západních ruských hranic posíláni ruští kolonisté (KUZIO, 2007), (RYCHLÍK, 2015).

Po svržení cara a bolševické revoluci roku 1917 byla vyhlášena federativní Ruská sovětská republika jako svazek svobodných národů. Roku 1922 vznikl na popud Vladimira Iljiče Lenina

Svaz sovětských socialistických republik (SSSR). Sovětský svaz zahrnoval Ruskou sovětskou federativní republiku a další neruské země. S těmi se zacházelo jako s rovnoprávnými a autonomními. Tehdejší vládní garnitura totiž vůbec nepočítala s možností, že plánované „světlé zítřky“ nahradí ekonomická stagnace, vedoucí k rozkladu SSSR v roce 1989. Jednotlivé svazové republiky se ocitly mimo přímý vliv Moskvy. Kolaps „říše zla“, jak nazval Sovětský svaz a jeho satelity americký prezident Ronald Reagan, navíc znamenal, že se miliony etnických Rusů během okamžiku ocitly mimo ochranu své vlasti či jejích spojenců (viz obrázek 2) (KREJČÍ, 2017), (ZUBOV, 2015).

Obrázek 2: Rozpad Sovětského svazu a ruská ztráta východního bloku (ECONOMIST, 2014, upraveno autorem)

I s ohledem na početnou ruskou menšinu považuje současné Rusko toto teritorium jako neprávem ztracené. Miliony Rusů nyní žijí mimo Ruskou federaci, a přesto na území dřívějšího SSSR. Putin obvinil Michaila Gorbačova ze zavinění „největší geopolitické katastrofy 20. století“. Myslel tím rozpad Sovětského svazu, jenž považoval za ohrožení ruské bezpečnostní situace. Rusko nahlíží na bezpečnost, stejně jako každá jiná mocnost, i z hlediska desítek až stovek let. Moderní Rusko tak podědila rozpínavé tendence svých předchůdců, SSSR a carského samoděržaví (MARSHALL, 2017).

1.2 Ochrana ruského etnika

Už Josif Stalin se zasadil o zakreslení takových hranic sovětských svazových republik, aby byla narušena celistvost jednotlivých etnických skupin. To mělo oslabit secesionistické tlaky v nich. O jakou časovanou bombu se jednalo můžeme vidět do současnosti. Necitlivé rozdělení národů se projevilo v nynější náchylnosti k separatismu. Stalin využil přesídlování různých etnik k narušení původní národní homogenity v zájmových teritoriích. Příkladem budiž

migrace etnických Rusů na Krym místo tatarských starousedlíků či přesídlování v Podněstersku. Obyvatelstvo Podněsterské republiky se skládá z 30 % Rusy, další 20% podíl mají neruští občané, kteří však za svůj první jazyk používají ruštinu (MARSHALL, 2017).

Politický geograf Michael Romancov (DRDA *et al.*, 2015, s. 188) poznamenává, že RF (Ruská federace) se snaží prezentovat jako mírotvorný zástupce ruského etnika, který osvobozuje a sjednocuje teritorium odtržené od pravlasti západními mocnostmi. Snažení Moskvy reflektuje přesvědčení, že její pojetí života je jediné vhodné a univerzálně použitelné. Kreml má potřebu vnutit svůj pohled přinejmenším státům s významnou ruskou menšinou (viz tabulka 1). Toto úsilí je ochoten podpořit i ozbrojenou silou. Chce své rusofonní okolí přizpůsobit sobě na základě konstruktů kulturní příbuznosti východních národů (CIORAN, 2001, s. 16).

Populace a etnické skupiny 2017	Arménie	Ázerbájdžán	Gruzie	Moldavsko	Rusko	Ukrajina
Celkem	3 045 191 100,0%	9 961 396 100,0%	4 926 330 100,0%	3 474 121 100,0%	142 257 519 100,0%	44 033 874 100,0%
Arméni	2 987 332 98,1%	129 498 1,3%	221 685 4,5%			
Ázerbájdžánci		9 124 639 91,6%				
Gruzini			4 276 054 86,8%			
Moldavané				2 609 064 75,1%		220 169 0,5%
Rusové	15 226 0,5%	129 498 1,3%	59 116 1,2%	142 439 4,1%	110 534 092 77,7%	7 617 860 17,3%
Ukrajinci				229 292 6,6%	1 991 605 1,4%	34 258 354 77,8%

Tabulka 1: Populace a etnické skupiny v postsovětském prostoru (CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, 2018, upraveno autorem)

Moskevská vládní garnitura přijala zákon na ochranu vlastní národnostní menšiny a jejího práva na sebeurčení. Taková formulace pak poskytuje argument, z ruského pohledu legalizující, zasahování Kremlu do vnitřních záležitostí separatistických území. Vztahuje se na všechny obyvatele bývalého SSSR, jenž používají ruštinu za svůj první jazyk. Ti, kteří se narodili sovětským rodičům a hovoří rusky jsou zahrnuti též. Výše jmenovaní mají možnost zažádat si o ruský pas. Případné utlačování své minority Rusové vnímají jako ospravedlnění a legitimizaci „nutné ochrany“ ruského etnika. Takový koncept poskytuje záminku i odhodlání k zahraniční vojenské intervenci (ŠEDIVÝ, 2014), (ŘEHKA, 2017).

Marshall (2017) vysvětluje fungování kremelského zákona na ochranu ruského etnika na ukrajinském příkladu. Ukrajinská vláda nerozvážně oznámila záměr vypustit ruský jazyk jako druhou oficiální řeč. Státní дума tak získala záminku k intervenci na Ukrajinu, v rámci odpovědnosti za ochranu etnických Rusů. Kreml požaduje, aby byl ruskému jazyku oficiálně přidělen status druhého úředního jazyka. Jeho legislativní druhořadost považuje za snahu narušit jednotu ruského národu. Je rizikové vysílat armádní svazy do oblastí zájmu, když můžete využít agilní komunitu vlastního etnika k ovlivňování místních událostí. V případě nutnosti užít hrubou sílu se můžete ospravedlnit tvrzením, že jen bráníte svou minoritu vůči bezpráví ze strany diskriminující většiny. Pro ilustraci každý šestý občan Ukrajiny je Rusem. Rusky mluvící Ukrajinci tvrdí, že kyjevská vláda nedostatečně zohledňuje jejich potřeby. Nelze konstatovat, že každý z nich chce získat pas Ruské federace, přesto je však Moskva využívá k získání vlivu na Ukrajině.

1.3 Záštitá pravoslavné víry

Pro průběh formování vztahů Kremlu vůči separatistickým teritoriím jsou podstatné nejen čistě racionální důvody, ale i duchovní ideje. Nejvýraznější z nich je vize Moskvy v pozici pokračovatele říší, které do světa šířily křesťanskou víru a chránily ji. Ruští vladaři jsou přesvědčeni o vlastní dějinné odpovědnosti za budování pravé křesťanské civilizace a pokouší se o převzetí vedoucí úlohy v tomto procesu. Západořímská říše byla v pozdních stádiích svého civilizačního cyklu nositelem křesťanských hodnot a tradic. Po jejím kolapsu roku 476 úlohu strážce pravého křesťanství převzala říše Východořímská. Byzanc ale čekal rozvrat v roce 1453 a již od konce 15. století je patrný model Moskvy prezentovat se jako „třetí Řím“ – nástupce sjednotitelů a zástupců křesťanského světa. Nejvýrazněji se projevuje právě v nedalekém západním ruském příhraničí (ROJEK, 2015).

Boyd (2015, s. 23) se odvolává na aktuálnost myšlenky Neilla Smithe Browna, amerického ministra pro imperiální Rusko, vyplývající z jeho zprávy z roku 1852. V ní se uvádí, že Rusové věří v jejich mesiánskou roli ve světových dějinách. Na její bázi by měli být vyvoleni k dobytí světa. Při dosahování tohoto „božího poslání“ mají využít podpory pravoslavné církve. S touto náboženskou koncepcí přišel v šestnáctém století Filofej, mnich ze Pskova. Umožňuje skloubit šíření státních zájmů i uzavření se v sebe do jediné politiky. Toto pojetí je klíčovým prvkem pro porozumění ruskému myšlení. Pravoslavné křesťanství má velikou moc jako symbol víry, který v očích Rusů legitimizuje jejich účast v konfliktech na separatistických územích, byť jejich zájem není pouze abstraktní. Obrana stoupenců pravoslavné církve (viz tabulka 2 na následující straně) staví invazi do pozice spravedlivé války (ŘEHKA, 2017).

Populace a náboženské vyznání 2014	Arménie	Ázerbájdžán	Gruzie	Moldavsko	Rusko	Ukrajina
Celkem	3 045 191	9 961 396	4 926 330	3 474 121	142 257 519	44 033 874
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Arménské apoštolství	2 819 847		142 864			
	92,6%		2,9%			
Sunnitský islám		3 386 875	527 117		až 21 338 627	440 339
		34,0%	10,7%		až 15,0%	1,0%
Šiitský islám		6 275 679				
		63,0%				
Římskokatolické křesťanství	30 452		49 263	55 586		176 135
	1,0%		1,0%	1,6%		0,4%
Pravoslavné křesťanství	30 452	199 228	4 108 559	3 130 183	102 425 414	29 943 034
	1,0%	2,0%	83,4%	90,1%	72,0%	68,0%
Řeckokatolické křesťanství	12 181	99 614		34 741		až 4 403 387
	0,4%	1,0%		1,0%		až 10,0%

Tabulka 2: Populace a náboženské vyznání v postsovětském prostoru (CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, 2018, upraveno autorem)

Rumunský filozof Emil Cioran (2001, s. 9–20) dodává, že úsilí sjednotit ruský a proruský prostor vyplývá ze zbrzděného civilizačního vývoje, který byl způsoben odklonem od římskokatolického světa a následným příklonem k pravoslaví. Odloučení od Západu oslabilo vliv osvícenství mezi Rusy. Ruské impérium se tak izolovalo, na druhou stranu tím posílilo svou sounáležitost a jednotu. Pravoslavná církev hraje důležitou úlohu. Přispívá k netečnosti věřící části populace a pomáhá obhájit expanzivní akce moskevské vlády. Slavjanofilové vnímají Rusko jako vedoucího představitele křesťanské civilizace, jenž má poslání ochraňovat a vést přinejmenším křesťanský svět. Tak náročný úkol lze splnit jen za předpokladu, že tento prostor ovládnete. Západu chce podobným způsobem ukázat morální nadřazenost a vyčistit mu jeho dekadenci. Rusové Západ na jednu stranu obdivují a chtějí se stát jeho součástí, na druhou jím však opovrhují a bojí se ho.

1.4 Budování světové velmoci

V kremelských kruzích panuje střet dvou dominantních ideologií, což ilustruje i stávající postup Moskvy na separatistických územích. Těmito ideologiemi jsou podle politologa Oskara Krejčího (2017) insularismus a eurasianismus. Insularismus je izolacionistický, postimperální. Zaměřuje se na udržení nezávislosti na západní civilizaci a oprošťuje se od úmyslu vytvořit novou ruskou říši. Eurasianismus je expanzivní a imperální. Rojek (2015) dodává, že významným zástupcem eurasianismu je ruský ideolog Alexandr Geljevič Dugin. Prohlašuje potřebu vybudovat z Ruska imperální velmoc s naprostou nadvládou nad oblastmi východní Evropy a centrální Asie, které zahrnuje do sféry vlivu, směle konkurující Spojeným státům

americkým (USA) a západní Evropě. S touto rozpínavou ideologií již přišli carovi přívrženci krátce po bolševické revoluci. Měla posloužit jako politická doktrína v případě rozkladu Sovětského svazu. Invaze na Krym byla příkladem eurasianistického expanzionismu, zatímco stagnace dalšího otevřeného postupu je projevem izolacionistického insularismu. George Friedman (2016) ale upozorňuje, že Putinovy aktivity se na první zdání jeví jako agresivní imperiální obnova, byť se ve skutečnosti jedná o obranu interní suverenity formou izolace od vnějšího prostředí.

Zdánlivé povzbuzování imperialismu umožňuje Putinovi sjednocovat ruskou společnost a obhajovat vlastní kroky. K tomu navyšovat osobní popularitu a posilovat vlastní moc. Jeho voliči totiž nahlíží na obsazení separatistických území jako na projev vyrovnávání sil se Západem. Rusové začali po anexi Krymu sami sebe znovu považovat za velmoc. Vládou řízené zpravodajství umožňuje přesvědčovat Rusy o správnosti počínání jejich vlády. Internet a sociální sítě se svou názorovou diverzitou jsou omezovány. Tím je zúžena možnost rozvinutí kritického myšlení. Naprostá většina Rusů si svůj pohled na dění v zemi i zahraničí tvoří dle televize. Nicméně majorita informačních stanic je pevně řízena z Moskvy. Tak je narušena jejich nezájatost a stává se z nich nástroj státní moci. Tato politika nese své ovoce, 85 % obyvatel Ruska schvaluje využití agrese v zahraniční politice. Využití motivu vnějšího nepřítele umožňuje stabilizovat a konsolidovat státní moc. Poptávka po jeho vytvoření je tak vysoká (DRDA *et al.*, 2015, s. 187).

Rusové si ze zahraničně-politického hlediska mnohem více váží mocenského statusu a prestiže. Čistě materiální zisky nejsou srovnatelně důležité. Z pohledu vnímání euroatlantické civilizace je to těžko pochopitelné. Ruský postup tak nemusí sledovat hospodářskou rentabilitu. Jak líčí brigádní generál Karel Řehka (2017, s. 177): „Ruská strategická kultura má v sobě zakódovanou identitu velmoci. Ruské vedení i veřejnost trvale jednaly a jedná dále jako velmoc, která se snaží udržet svůj status.“ Putin se bude dále snažit vnutit toto vnímání Ruska i ostatním státům mezinárodního společenství. Zajištění velmocenského postavení je pro Kreml klíčem k přežití suverénního národu. Suverenitu chápe jinak než my. Je pro něj uznáním postavení a přijutím, že může jako velmoc vystupovat a jednat vůči ostatním. Proto se bude rozličnými postupy snažit narušit současné rozložení sil na mezinárodním poli (SUŠOVÁ-SALMINEN, 2015).

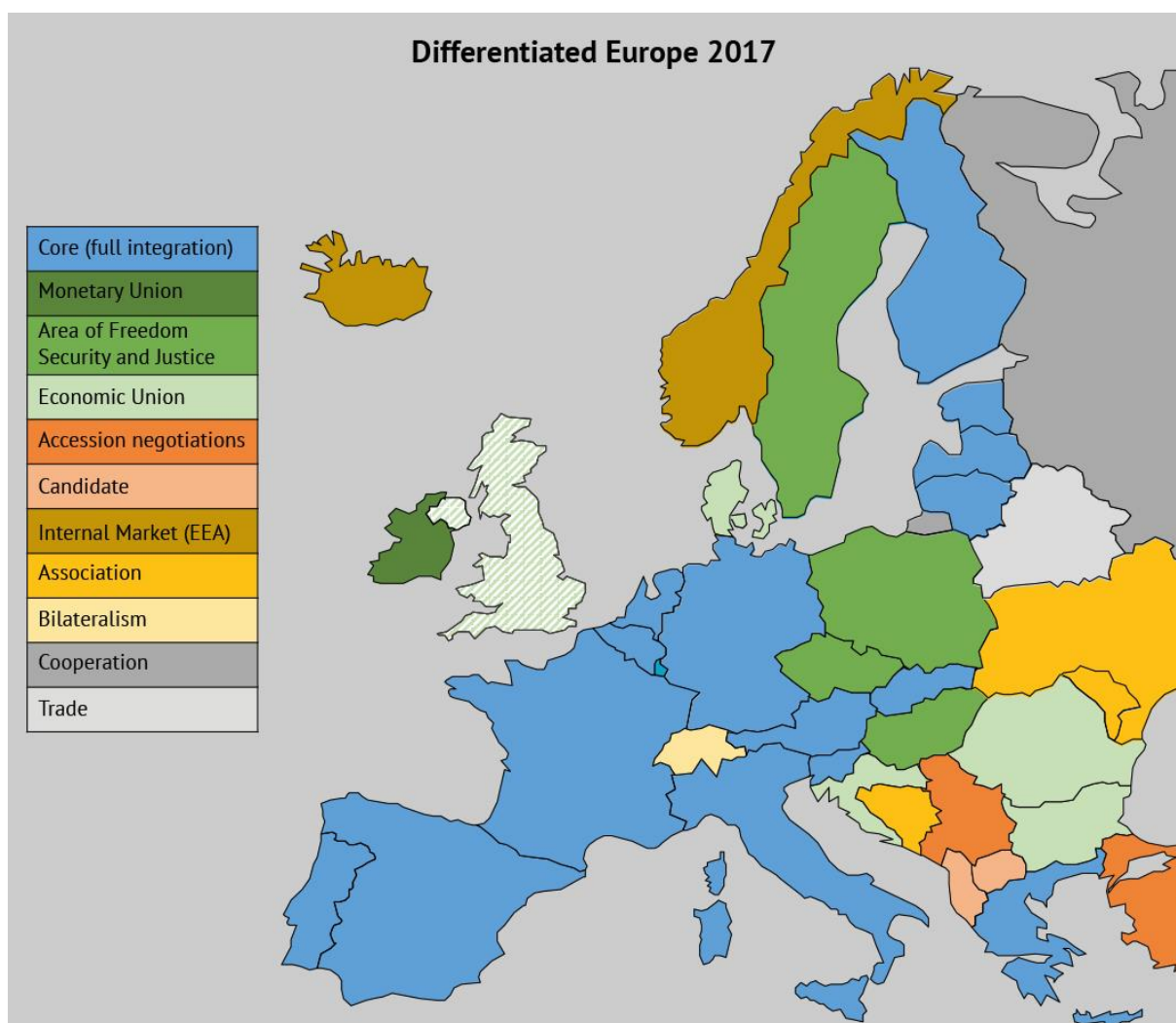
2. Hospodářské zájmy

Nejpodstatnějšími nevojenskými silami, jenž má Putin k dispozici, jsou ropa a zemní plyn. Na zásobování těmito ruskými surovinami je závislá bezmála půlka Evropy. Jejich využívání jakožto mocenského nástroje vůči Západu je součástí ruské geopolitické strategie. Její uplatňování označuje britský bezpečnostní odborník Edward Lucas (2008) jako projev „nové studené války“. Cílem je zajistit si podíl na rozhodování v jednotlivých státech západních organizací prostřednictvím zvýšení vlivu svých energetických společností.

2.1 Zamezení integrace Evropy

Ekonomicky silně spjatý s Moskvou jsou státy západně od ruských hranic, mezi něž patří Bělorusko, Ukrajina a Moldavsko. Mimo ně také kavkazské země Arménie a Gruzie. Sem Kreml orientuje svou pozornost. Jmenované státy by chtěl integrovat do Eurasijské hospodářské unie, v jejímž rámci by mohl lépe ovlivňovat postsovětský prostor. Naproti tomu Kreml nemá motivaci zasahovat například v Ázerbájdžánu a Turkmenistánu, jelikož jsou to země energeticky soběstačné, tudíž mají možnost zůstat politicky neutrální a nenavazovat silnější vazby na Západ (MARSHALL, 2017, s. 25-26).

Politiky Gruzie, Moldavska a Ukrajiny by byly pro Moskvu stravitelné, pokud by plně respektovaly svou závislost na ruské ropě a odtažitě se stavěly k rozšiřování Evropské unie a její integraci (viz obrázek 3 na následující straně). Když však v Gruzii a Ukrajině vypukly „barevné“ revoluce – nenásilné demokratizační procesy vedoucí k pádům autoritářských či zkorumpovaných vlád – následovala vstřícnější politika těchto zemí k Západu. Deset let nato se schylovalo k podpisu asociační dohody s Evropskou unií a vztahy mezi Kremlem a zainteresovanými zeměmi zprudka ochladly (MARSHALL, 2017). Následky byly zvlášť patrné mezi Moskvou a Kyjevem. Romancov (DRDA *et al.*, 2015, s. 189) si všímá důležité skutečnosti – Putin dobře ví, že díky sociokulturní příbuznosti Rusů a Ukrajinců je Ukrajina jediným místem, odkud je možné z vnějšku demokratizovat ruský prostor. Naráží tím na možnost přenesení aktivizace ukrajinské občanské společnosti na ruskou veřejnost. Tím by se zvýšil potenciál vzniku „barevné“ revoluce i na ruském území.

Obrázek 3: Rozšiřování Evropské unie a její integrace (EUROPEAN JOURNAL OF POLITICAL RESEARCH, 2016)

Rusové se tedy snaží o omezení další integrace Evropské unie. Cítí se být zklamáni z neúspěchu návrhu na společnou zónu volného obchodu, v jejíž vznik doufali v devadesátých letech. EU se však soustředila na hospodářské sjednocení prostoru na západ od ruských hranic a posílení svého vztahu se Spojenými státy, což si Rusko vysvětluje jako snahu jej vyloučit z euroatlantického hospodářského dění. Na teritoriích se separatistickými tendencemi si kompenzuje domnělou křivdu i ušlý zisk (ORBÁNOVÁ, 2010).

2.2 Zajištění tras produktovů

Dle Anity Orbánové (2010) zajištění plné kontroly nad zeměmi, kudy vedou tranzitní cesty energetických surovin (viz obrázek 4 na následující straně), umožňuje Moskvě v případě potřeby způsobit evropským protivníkům uhlovodíkový „blackout“. Nejvíce se toto riziko dotýká pobaltských států a Visegrádské čtyřky (mimo Českou republiku). Již dvakrát se EU

v omezené míře seznámila s jeho důsledky. První případ nastal v lednu 2006, když Kremlu servisní plynářský gigant Gazprom zastavil přívod plynu na Ukrajinu. Příčinou byl plán Kyjeva oprostít se od závislosti na ruském plynu uzavřením smlouvy o alternativním dovozu této suroviny z Turkmenistánu. Země Evropské unie, do nichž putoval plyn přes ukrajinské území, tak od něj byly odříznuty též. Na Ukrajince byl posléze vyvíjen tlak, a to jak ze strany Rusů, tak i ze strany EU. Ukrajina nakonec přijala podmínky RF a ustoupila od plánů diverzifikace svých zdrojů. Navíc musela, k obnovení dodávek plynu, dovolit Gazpromu ujmout se důležité pozice v ukrajinském plynářském průmyslu.

Obrázek 4: Hlavní evropské ropovody a plynovody (ENERGEGEOPOLITICS, 2010)

O rok později zase ruský státní ropný monopol Transněft zdražil Bělorusku tranzitní ceny, načež Minsk v odvetě hrozil uzavřením kohoutků významného ropovodu Družba, vedoucího ropu z Ruska do Evropské unie. EU byla donucena žádat Bělorusko o přijetí ruských podmínek. Bělorusové se museli smířit s téměř dvojnásobnou cenou ropy. Minsk ani Kyjev se nemohly účinně bránit. Zneprůchodněním produktodů by sice Ruské federaci způsobily významné ztráty, nicméně kvůli neexistenci alternativního dodavatele by v zimních měsících výrazně ohrozily vlastní energetickou bezpečnost (ORBÁNOVÁ, 2010). Marshall (2017) k tomu podotýká, že i přes značnou vojenskou převahu nad Ukrajinou, která by umožňovala převzít vojenskou kontrolu nad teritorií východně od Dněpru až po Kyjev, je pro Rusy levnější alternativou připomínat Ukrajincům, či energie vytápí jejich domovy. Výše popsané incidenty jasně ukázaly, jak je Evropská unie náchylná vůči rozmarům energetické politiky Moskvy, především když vezmeme v potaz, že 25 % jejího veškerého importu ropy a zemního plynu zajišťují dodavatelé z Ruska.

EU i Ukrajina se v reakci snaží o diverzifikaci zdrojů uhlovodíků. Příkladem států z Evropské unie jsou středoevropské země, které mají vůli přeorientovat se z těžké ropy z Ruska na lehkou ze Středního východu. Tento proces však není možné uskutečnit v krátkodobém výhledu (ORBÁNOVÁ, 2010). Ukrajinci chtějí snížit svou závislost na ruském stlačeném zemním plynu (CNG) postupným přechodem na zkapalněný zemní plyn (LNG) od alternativních dodavatelů. Kreml argumentuje nižší cenou nabízeného stlačeného zemního plynu. Je nucen se chovat jako spolehlivá smluvní strana. LNG by nejspíše nebyl s to plně nahradit CNG, ale umožnil by Kyjevu tlačit na zlevňování dodávek. Stejně tak by utlumil sílu ruského nátlaku (MARSHALL, 2017, str. 36–37). Rusové se narušením jednoty zemí ruského blízkého příhraničí, v tomto případě Ukrajiny, snaží jejich pokus o diverzifikaci zdrojů ropy a zemního plynu ochromit. Poté je totiž snazší získat vliv v jejich plynárenských podnicích i ropných rafinériích a posílit jejich vazbu na ruské dodavatele (ORBÁNOVÁ, 2010).

2.3 Výnosy kriminálních aktivit

George Friedman (2016, s. 168–169) spatřuje na paletě ruských ekonomických zájmů i kontroverznější příklad, v něm hrají ústřední roli Moldavsko s Podněsterskem. Vzpomíná na svou návštěvu obou teritorií. Zaujalo ho nezanedbatelné množství obyvatel jejich měst, které bylo oděno v oblečení luxusních světových značek a ulice křížovalo ve vozích prémiových značek. Všiml si koncentrace sídel nejvýznamnějších světových bank jako je francouzská Société Générale. A to přesto, že oficiální údaje uvádí obě země jako nejchudší části Evropy.

Moldavsko se se svou polohou mezi Rumunskem a Ukrajinou ocitá mezi zónami vlivu Evropské unie i Ruské federace. Přes Moldavsko s Podněstřím putují ruské peníze do evropských bank na rumunském území. Zde se dostávají do evropského investičního kapitálu a časem nabývají na hodnotě. Poté směřují zpět do oblastí východně od Dněstru či se vrací do Ruska. Jejich přesný osud je těžko dohledatelný. Jedná se formu praní špinavých peněz.

Podněstersko je ve skutečnosti ovládáno ruskými oligarchy. Bývá označováno za stát řízený praktikami organizovaného zločinu. Je regionálním střediskem překupnictví drog a finančních machinací a ilegálního obchodu s materiálem „dvojího“ použití. Friedman (2016, s. 168–169) označuje peníze odsud směřující na západ Evropské unie za „lipicánské“. Naráží tak na výraz z románu *Nejhledanější muž* z roku 2009 od britského spisovatele Johna le Carrého. Lipicáni jsou totiž plemenem koní, které na svět přichází se sytější černou srstí. V průběhu života se však jeho barva změní na čistě bílou. Rusové využívají rozhodnutí Rumunska udělovat Moldavanům a Podněšťanům rumunské pasy. S rumunským pasem je mnohem jednodušší finance investovat v Evropské unii.

Pokračování v podpoře separatistického Podněstří je tedy nejenom státním zájmem Ruské federace, ale i osobní iniciativou ruských politiků. Britský žurnalista Marc Bennetts (2017) usuzuje, že cca 70 % poslanců Státní dumy má svou profesní minulost spojenou s Výborem státní bezpečnosti (KGB). Důstojníci a agenti KGB byli jedni z mála, kdo měl dobrý přehled o fungování sovětské, respektive nově se rodící ruské ekonomiky. Po pádu SSSR a liberální transformaci ruského hospodářství tak ze všech nejlépe dokázali využít kuponové privatizace. Mnoho z nich se stalo významnými podnikateli, pohádkově zbohatlo a posléze zakotvilo v politice. Po obsazení Krymu a uvalení ekonomických sankcí na ruské představitele se Podněstří stalo jejich možností, jak své peníze dostat i za hranice Evropské unie (DYČKA, 2015).

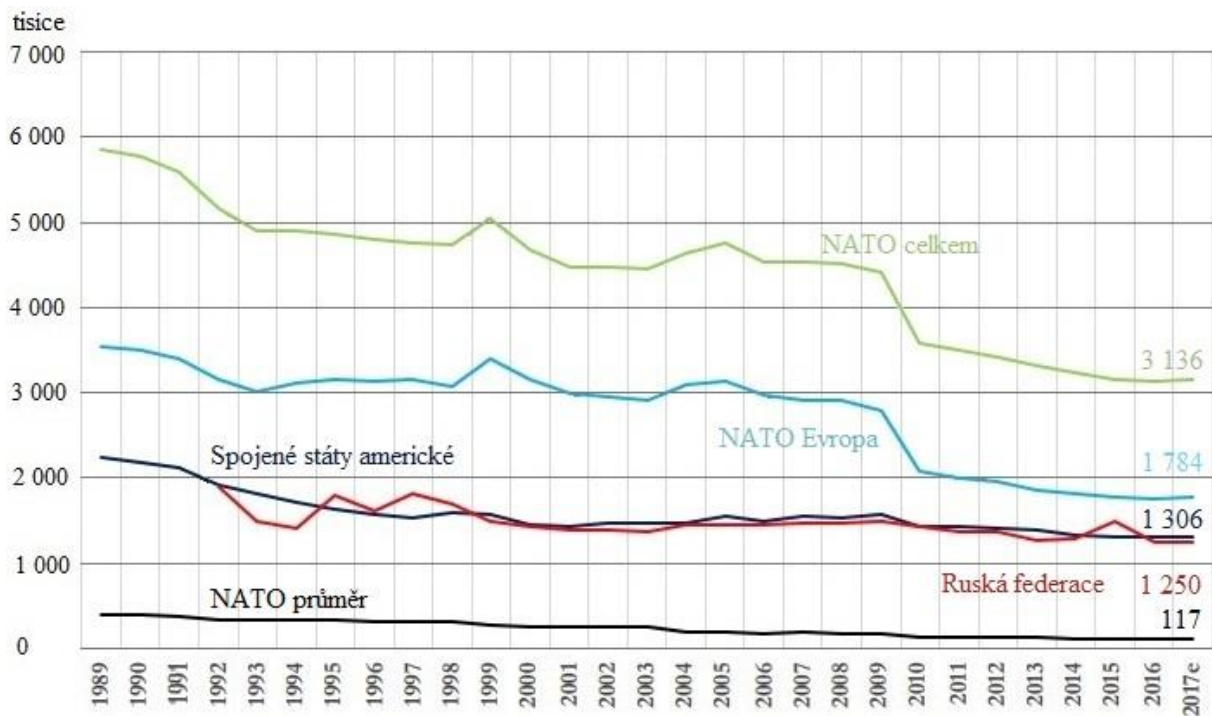
3. Vojenské zájmy

Strategické zájmy Ruské federace jsou v podstatě stále stejné, pouze se zvyšuje odhodlání použít k jejich prosazování sílu. Za nebezpečí je vnímáno vojenské i politické posilování NATO, přibližování se jeho domény vlivu a budování infrastruktury vůči balistickým raketám. Toto jsou hrozby, k jejichž eliminaci Moskva využije všech dostupných politických a vojenských opatření. Bude posilovat svou vojenskou přítomnost a zaměřovat ji na západní a jižní prostor, jelikož z těchto směrů předpokládá nejvyšší pravděpodobnost strategického ohrožení. Má v úmyslu udržet si své vojenské základy v teritoriu, nadále je modernizovat a budovat nové kapacity. Takové jednání je plně ve shodě s geostrategickou doktrínou Kremlu, kdy ani finanční limity a omezení mezinárodních úmluv nejsou dostatečnou bariérou v dosahování cílů Ruské federace. Nasazení vojska je jednou z pomůcek (ŘEHKA, 2017).

3.1 Demonstrace ozbrojené síly

Winston Churchill o Rusech prohlásil: „Jsem přesvědčený, že nic neobdivují více jako sílu a není nic, čím by pohrdali více jako slabostí, zejména vojenskou slabostí.“ (MARSHALL, 2017, s. 18)

V postsovětském prostoru je Rusům jasné, že jsou vojensky nejmocnějším státem. Počtem mužů ve zbrani dokonce mohou směle konkurovat Spojeným státům. Vojensky slábnoucí evropská část NATO také není nepřekonatelným problémem (viz graf 1 na následující straně). Rusko chce potvrdit roli vůdčí země v regionální sféře, aniž by se pokoušelo obnovovat Sovětský svaz za užití teritoriální expanze. V případě pochybností Západu ale nemají zábrany užít ozbrojené síly. Odmítají i nerovnocenné vnímání sebe sama ze strany Evropské unie a její přezíravý pohled. O náhlé vystupňování konfliktu nestojí, alespoň prozatím. Pro projev odhodlanosti bránit vlastní vnímání suverenity se síly nezříkají. Přelom 20. a 21. století se nesl ve znamení ochabnutí válečných schopností Ruské federace. Počínaje druhou válkou v Čečensku, přes konflikt v Gruzii, anexi Krymu a současnou destabilizaci východní Ukrajiny se Rusům podařilo přetrvat dlouhou sérii vojenských neúspěchů. Snaží se také znovu posílit svou vlivovou síť v postsovětském prostoru (ŘEHKA, 2017).

Graf 1: Vojenský personál ozbrojených sil v tisících osob – respektována rozličná datace vstupu jednotlivých států do NATO (GLOBAL FIREPOWER, 2018), (INTERNATIONAL INSTITUTE FOR STRATEGIC STUDIES, 2018), (NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION, 2018), (WORLD BANK, 2018a), (upraveno autorem)

Rusové ukazují svými vojenskými akcemi, že západní část světa s nimi musí počítat. A to i po stránce ozbrojené síly. Touží si tak vynutit nový model vzájemných mezinárodních vztahů, kde Rusko bude rovnocenným a relevantním účastníkem. Jedná se o zadostiučinění za dvě velká ponížení, které Moskva utrpěla. První z nich musela snášet, když v roce 1999 nebyla schopna diplomaticky, natož silou, bránit svého srbského spojence před bombardováním ze strany NATO. Druhým pokořením bylo uznání nezávislosti Kosova po roce 2008 nadpoloviční většinou států Organizace spojených národů (OSN). Kreml se odvolává na kosovský případ, jelikož v něm vidí podobnost s proruským separatismem na teritoriích svého zájmu. Situaci vnímá tak, že pokud kosovští Albánci měli právo se separovat od Srbska, proč by se proruští secesionisté nemohli odtrhnout od stávajících zemí. Metoda ozbrojené podpory separatismu se rozvinula právě po vzednutí široké podpory pro uznání nezávislosti Kosova. Slouží i jako zdvižený varovný prst státům EU a USA. Ruský zámysl se však zatím nedaří zcela plnit. Kontroly nad jinými, než východními regiony Ukrajiny se doposud nepodařilo dosáhnout (DRDA *et al.*, 2015).

V ruských autonomních republikách na severním Kavkazu, Čečensko a Dagestán nevyjímaje, Moskva taktéž prezentuje svou vojenskou přítomnost. Ovšem z jiného důvodu, než například na secesionistických teritoriích v Gruzii nebo Ukrajině. A to kvůli probíhající protiteroristické kampani. Po první rusko-čečenské válce, kde byl protiruský odboj založen na tradičním kavkazském nacionalismu a etnické sounáležitosti – jenž má v oblasti silné kořeny, došlo ke změnám společenských nálad. Změny vyplynuly ze sociálních faktorů a z regionální solidarity v odporu proti Rusům. V druhém ozbrojeném konfliktu se k projevům typické kultury násilí a krevní msty, vycházející ze zvykového práva, přidal i vliv politického islámu. Kremlu se sice podařilo vojensky zvítězit a narušit čečenské národní cítění, dosud nábožensky vlažní Kavkazané si našli cestu k salafismu a wahhábismu, fundamentálnímu pojetí islámu. V něm našli útěchu i ztracenou hrdost. Radikální sunnitský islám má silnou schopnost sjednocovat kavkazský lid. Rusové si jsou vědomi hrozby nárůstu religiózního extremismu a jeho internacionalizace a rozšíření i na ruskou muslimskou komunitu mimo Kavkaz. Vznik různých typů islámských států, zahrnující džamaaty a emiráty, představuje riziko expanze vnitrostátního separatismu uvnitř Ruské federace. Ruské bezpečnostní síly se při svém angažmá na severním Kavkazu snaží omezit tyto tendence. Zatím se mohou opřít o osobu Ramzana Kadyrova. Ten získal od Putina post prezidenta Čečenské republiky za to, že se svými klanovými milicemi dokázal během „čečenizace“ potlačit protiruskou opozici a rusko-čečenský konflikt zčásti přetransformoval do čečensko-čečenského. Nejisté je, co se bude dít, až Kadyrov ukončí politickou kariéru, jak opakovaně avizoval. Příslušníci jemu věrných milic jsou nezhřídkaví veteráni prvního rusko-čečenského konfliktu, kde stáli na protiruské straně. To je nebezpečím pro Rusko (MELVIN, 2007), (NICHOL, 2010).

Friedman (2016) vyslovuje přesvědčení, že ruská severokavkazská mise bude pokračovat i v příštích letech. Příčinou je návrat válečníků tzv. Islámského státu. Celé klany Kavkazanů odešly bojovat do jeho řad poté, co se Kreml zapojil do konfliktu v Sýrii. S vojenským pádem *Daiše* se dá očekávat jejich návrat na území Ruské federace. Moskva bude potřebovat ukázat rozhodnost a odstrašit či ideálně zlikvidovat skupiny s *Daišem* propojené. Mezi ně patří i buňky Al-Káidy, bývalé fronty An-Nusra, Jaish al-Muhajireen nebo Junud al-Sham. Rusové by mohli využít rozporů mezi nimi.

3.2 Zkouška reakce NATO

Nerespektování mezinárodního práva a využití silových prostředků k okupaci teritorií cizích zemí postupně zbavuje iluze nedotknutelné evropské bezpečnosti. Putin svým počínáním

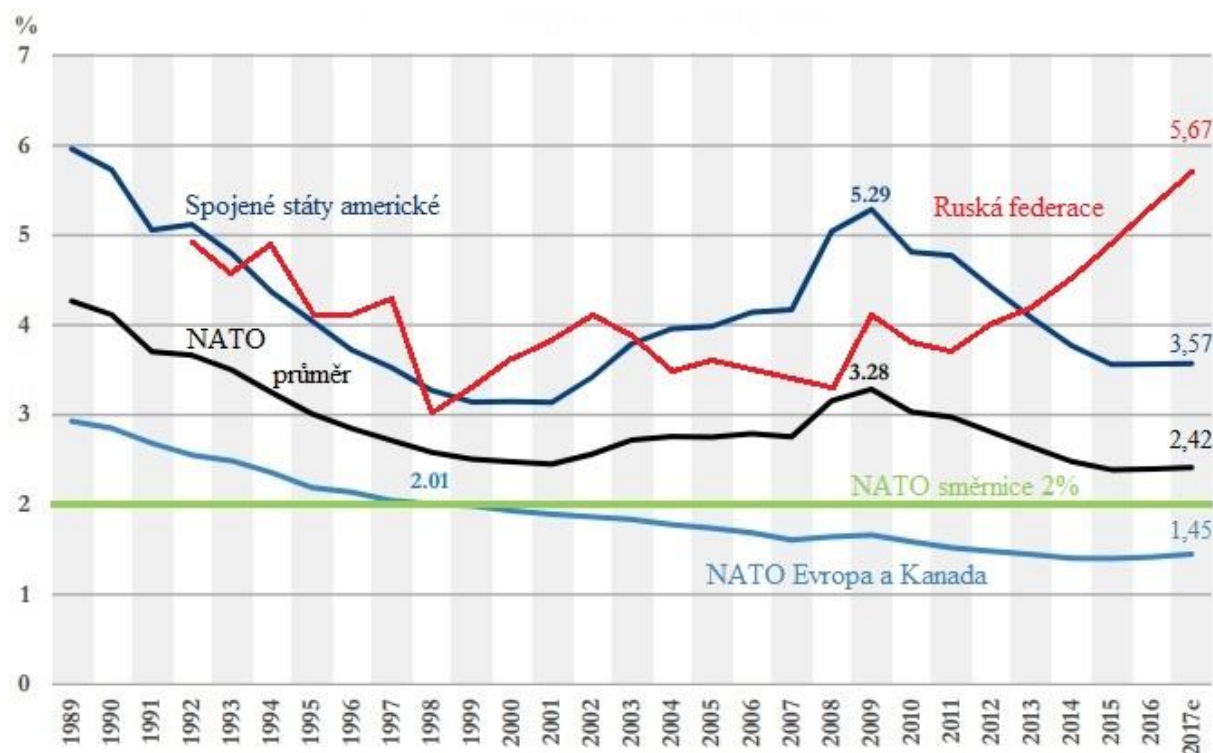
zpochybňuje současné mezinárodní konvence. Dokazuje si, že v nynějším nastavení je jejich vymahatelnost mizivá (DRDA *et al.*, 2015). Boyd (2015, s. 33) cituje stále platnou tezi britského ministerského předsedy lorda Palmerstona:

„Politikou a praxí ruské vlády odjakživa bylo rozšiřovat hranice tak rychle, jak apatie nebo bojácnost sousedních států dovolí, ale obvykle se taky tváří v tvář rozhodnému odporu zastavit či stáhnout a vyčkat na příští vhodnou příležitost ke skoku na zamýšlenou kořist.“

Působení v secesionistických oblastech je strategickým cílem, jenž má mít širší důsledky. Nesoulad zemí NATO v domluvě ohledně dalšího postupu vůči Ruské federaci má potenciál k zabránění v dosažení shody pro případnou aktivaci článku 5, týkajícího se společné obrany. Každý s členských států projevuje jiný stupeň ochoty zapojit se do defenzivní reakce. Aliance tak nedokáže rozhodovat a konat rychleji než Moskva. Rozpor může přinést pochybnosti o kolektivním reagování. Selhání během krize či konfliktu vzbudí debatu o schopnostech organizace a vyvolá otázky, zda má v dnešní době ještě nějaký význam a jestli je důvěryhodná. Převážná část států aliance není způsobilá vést obranu samostatně, i když by měly dle svých závazků tuto schopnost záměrně budovat. OSN též nemůže efektivně zasáhnout, protože Rusko je stálým členem Rady bezpečnosti s právem veta. Paralyzuje její způsobilost vydat rezoluci, jenž by vedla k uklidnění dění v secesionistických oblastech. Účinná propaganda navíc způsobuje spor mezi národy, zda je Kreml vůbec agresorem a zdali se jedná o krizi, konflikt či válku. Efektem je nejednotnost v názoru, jestli je nutné a vhodné posílat jednotky na pomoc spojencům, natož zemím v ruském příhraničí. RF volí metodu postupného „utahování šroubů“, kdy postupně a nenápadně navyšuje nápor, následně nechá poměry uklidnit a pak opět „utáhne“. Může si tím lépe nachystat prostředí k závěrečnému vojenskému úderu (ŘEHKA, 2017).

František Šulc (2017) připomíná, že Rusko si dobře uvědomuje oslabení moci Spojených států. 11. září 2001 a následná vyčerpávající kampaň proti terorismu a diktátorským režimům, ve společném účinku s negativními dopady globální hospodářské krize, zapříčinila další snížení ochoty USA přímo se angažovat v současných konfliktech. Ekonomický propad zasáhl i evropské státy NATO, což se u nich projevilo snížením výdajů na obranu. Moskva i přesto zvyšovala procentní podíl finančních prostředků z HDP do obranného sektoru již před rusko-gruzínským střetem, vyjma velice krátkého propadu po započetí hospodářské deprese (viz graf 2 na následující straně). Kreml si svým počínáním na separatistických územích ověřuje, že jeho investice do ozbrojených sil nesou své ovoce – dokáže provádět útočné vojenské operace a Severoatlantická aliance z části nechce a z části není připravena provést

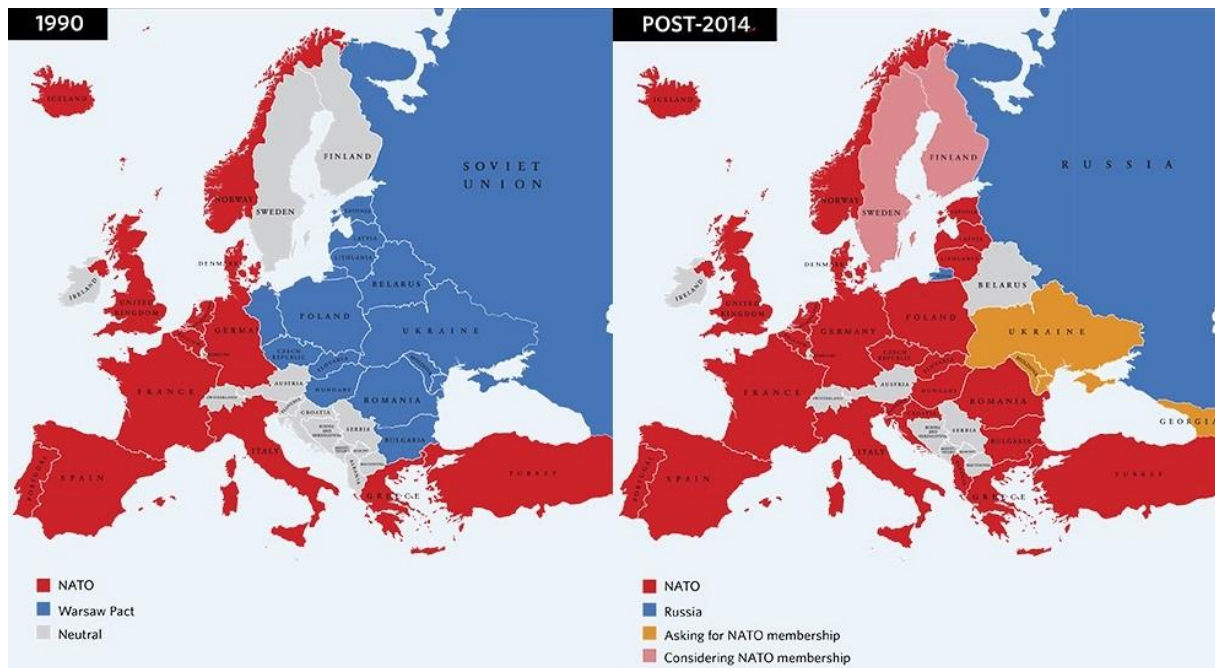
odpovídající vojenskou protiakci (BÁRTA, KOVÁŘ a FOLTÝN, *et al.*, 2015), (ŠEDIVÝ, 2014).

Graf 2: Výdaje na obranu jako procentní podíl na HDP – na základě cen a směnných kurzů za rok 2010 (NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION, 2018), (STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE, 2017), (WORLD BANK, 2018b), (upraveno autorem)

3.3 Zabránění aliančnímu rozpínání

Zeměpisné limity státu omezují prostor, v němž se může Putin pohybovat a také jednat. Byť letecké spojení a internetová síť oslabují vliv geografických mezí, zeměpisné faktory jsou stále jedním ze zásadních určovatелů bezpečnostních vztahů mezi etniky, národy i zeměmi. Rozšiřování NATO na východ považují Rusové za formu americké politiky zadržování a své přímé ohrožení. Moskva s nelibostí sleduje pozvolné rozšiřování Severoatlantické aliance ke svým hranicím. RF tuto skutečnost odůvodňuje tím, že země bývalé Varšavské smlouvy a Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) daly záruky o nepřipojení se k žádnému vojenskému paktu. NATO však tento argument dementovalo jako neopodstatněný. Pouhých patnáct let po rozkladu SSSR byli všichni bývalí ruští spojenci členy západních hospodářských a vojenských struktur (viz obrázek 5 na následující straně). Americké útvary sil rychlé reakce jsou dislokovány pouhých pár kilometrů od hranice Ruska. Moskva takový fakt vnímá se značnou nelibostí (FRIEDMAN, 2016), (KREJČÍ, 2017).

Obrázek 3: Rozpínání Severoatlantické organizace mezi lety 1990–2014 (RUSSIAN INSTITUTE FOR STRATEGIC STUDIES, 2016, upraveno autorem)

Opoziční skupinou jsou prozápadně orientovaná území pobaltských států, Gruzie, Moldávie a západní Ukrajiny. Zde působící vojáci ozbrojených sil RF a proruští milicionáři omezují možnost přijetí těchto zemí do euroatlantických organizací. Ruskou stranu znepokojuje především zeměpisná blízkost aliančních struktur. Jejich přibližování by mohlo vyvolat ozbrojený konflikt. Státní дума předpokládá, že členství v EU se rovná přípravě na připojení se do aliančních struktur NATO (MEARSHEIMER, 2014). Po vystupňování nátlaku na Janukovyče došlo k zastavení ukrajinských jednání s Evropskou unií a opětovnému příklonu k Moskvě. To vedlo k občanským nepokojům, které vyústily ve svržení prezidenta. „Rusko se ocitlo v situaci, v které nemohlo ustoupit. Jak stlačíte strunu až po její limit, tvrdě se odpruží zpět. Na to musíte vždy pamatovat,“ komentoval rozpínání NATO ruský prezident (MARSHALL, 2017, s. 27).

Ruské okupační síly v Gruzii reálně ovládají území Abcházie a Jižní Osetie. Zůstaly zde po ukončení rusko-gruzínské války v roce 2008. V zakavkazských oblastech sousední Arménie má rozmístěny další útvary. Příznak jejich intervenování pro zabránění zbytku Gruzínské republiky odrazuje Tbilisi od přístupových jednání se Severoatlantickou aliancí. Podobně NATO nehodlá přijetím Gruzínců riskovat otevřený konflikt s Kremlem. Již gruzínský exprezident Michail Saakašvili se přesvědčil o svém omylu, když spoléhal na americkou silovou podporu během války roku 2008 (SOULEIMANOV a HOCH, 2012).

Nynější gruzínská exekutiva v čele s prezidentem Giorgim Margvelašvilim se poučila a vychází ruským zájmům mnohem vstřícněji. „Podobně jako na Ukrajině, i Gruzínci si instinktivně uvědomili starou pravdu, kterou pozná každý v okolí,“ popisuje Marshall, „Washington je daleko, Moskva je blízko.“ (MARSHALL, 2017, s. 35)

3.4 Zabezpečení západního prostoru

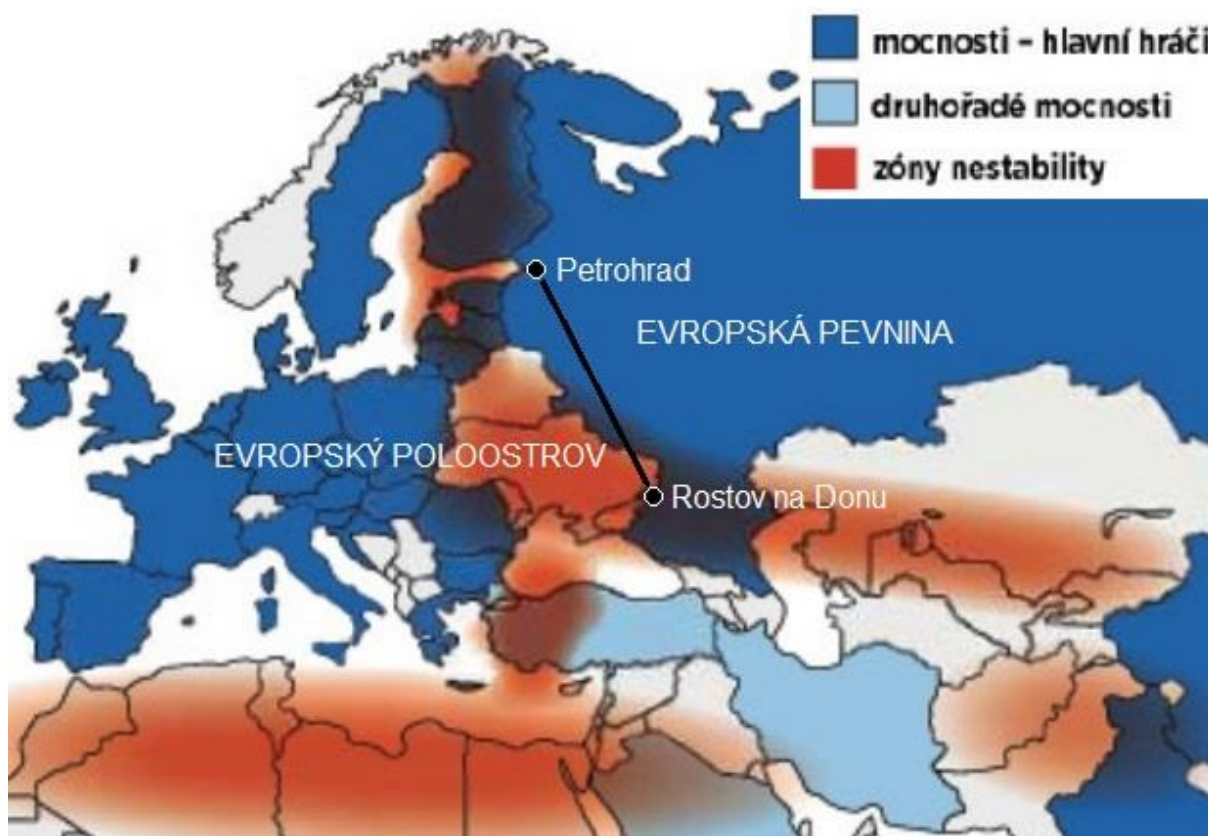
Je to geografický prostor, v němž se Rusko snaží prosazovat svůj vliv. Tim Marshall (2017) uvádí, že absence hor na západě Ruska je Moskvou považována za bezpečnostní riziko. Roviny Východoevropské nížiny umožňují snadný přístup do vnitrozemí evropské části Ruské federace. Tohoto faktu v minulosti využili již mnozí vůdcové a vojevůdcové. Rusové jsou touto, historií ověřenou, geografickou nevýhodou motivováni k zabezpečení své hranice s východní Ukrajinou.

Dalším problémem je k Rusku se rozšiřující klín rovinaté Severoevropské nížiny. Umožňuje ze západu napadnout Ruskou federaci přes frontu o délce více než 3 000 km, včetně usnadnění přístupů k Moskvě. I přes mohutnost ruských ozbrojených sil by obrana této linie byla prakticky neudržitelná. Putin chce tento prostor zúžit, alespoň získat vliv v ukrajinských východních oblastech. Tím by se prodloužilo případné nepřátelské logistické spojení do vnitrozemí RF. O tom, že by to výrazně znesnadnilo potenciální protivníkům úder, svědčí zásobovací potíže Napoleonovy Grande Armée v roce 1812 nebo nesnáze týlového zabezpečení Hitlerova Drang nach Osten roku 1941 (FRIEDMAN, 2016). Jak trefně podotýká Cioran (2001, s. 9): „Vždycky máme raději vzdáleného nepřítele než nepřítele blízkého.“

Moldávie je pro Moskvu důležitá vzhledem k tomu, že představuje rovinatý prostor sahající na jihovýchodě k Černomoří. Oproti Karpatskému oblouku, který na jihozápadě postupně přechází v Transylvánské Alpy, umožňuje jednoduchý přístup do ruského vnitrozemí. Rusko zde sleduje ještě jeden cíl. Na základě pařížské mírové smlouvy z roku 1856, jenž následovala po skončení Krymské války, byl Rusku odepřen přístup k řece Dunaj přes Podněstří. Po jeho znovunabytí ale následovalo rozložení SSSR a jeho opětovná ztráta. Obnovení přístupu k němu je nadějně právě přes Ukrajinu a Dněstr (JELÍNKOVÁ, 2014), (MARSHALL, 2017).

RF bude pokračovat v úsilí ovlivňovat dění na západě svých hranic. Po kolapsu Sovětského svazu Rusko přišlo o pomyslný obranný val, jenž byl formován od Baltu přes jihovýchodní regiony až po pohoří Ural. Moskva se vynasnaží opět vytvořit podobný defenzivní půlměsíc. Rozděloval by evropský poloostrov od evropské pevniny po linii Petrohrad – Rostov na Donu. Sloužil by jako preventivní nárazníkové pásmo před tlakem Západu. To z něj činí zónu

nestability (viz obrázek 6). Kromě nejdůležitějšího západního směru je podstatný i jižní. Těžko průchodný Kavkaz se dá využít jako geografická bariéra. Vytvoření předsunutého předmostí pomůže Rusům uchovat bezpečnost vlastních hranic. Ty mají v ruském pojetí význam i jako nedotknutelný národní symbol. Neutrální nebo spřátelený prostor před nimi jim dovoluje vyhýbat se jasným morálním i politickým stanoviskům a poskytuje jim širší manévrovací prostor (FRIEDMAN, 2016), (KUZIO, 2007).

Obrázek 4: Hranční pásma mezi evropským poloostrovem a pevninou (FRIEDMAN, 2016, s. 162), (ŠULC, 2017), (upraveno autorem)

3.5 Přístup do Černomoří

V publikaci *1000 let ruské rozpínavosti: od počátků k Putinovi* (BOYD, 2015, s. 21) autor uvádí: „Rusové sami před sebou tuto rozpínavou tradici ospravedlňují jako ‚tah k moři‘ vnitrozemských lidí toužících po svobodě oceánů.“

Politolog Jan Eichler (2016) poukazuje na nutnost Rusů upevnit si pozici v separatistických územích při pobřeží Černého moře. Jižní pobřeží ovládá Turecko, člen NATO s jeho druhou nejpočetnější armádou. Když se Severoatlantická aliance rozrostla o Bulharsko a Rumunsko a u Gruzie s Ukrajinou byl jasně patrný příklon k Západu, Rusům hrozilo odříznutí od přístupu

do černomořské oblasti. Rusku by zbyl jen vojensky nepříliš významný kousek pobřeží mezi Kerčským průlivem a Soči. Navíc Černomoří tvoří strategicky významný spoj mezi územím západně od Kaspického moře, jenž disponuje hojnými zásobami uhlovodíků, a Středozemním mořem – vstupní branou do Atlantského oceánu.

Po expanzi NATO východním a jihovýchodním směrem poklesl význam Německa jako hostitele mnoha vojenských základen USA a Severoatlantických struktur. Naopak vzrostla důležitost černomořského pobřeží a s ním i Ukrajinské republiky, která tvoří jediné teritorium mimo kontrolu NATO v oblasti. Moskvě se mimo jiné nezamlouvá, že musí trpět společná černomořská vyvedení leteckých sil Spojených států, Bulharska a Rumunska, která se zaměřují na cvičení vzdušného boje proti páteři ruského letectva – strojům série MiG. Ztráta Ukrajiny by pro Kreml znamenala nutnost smířit se s pravděpodobným scénářem rychlého rozšíření leteckých a námořních základen NATO v Černomoří. Rusové si povšimli, jak umně Američané dokázali využít základen Sarafovo v Bulharsku a Konstanca v Rumunsku pro vedení vzdušných úderů během operace Irácká svoboda. Účast ukrajinské strany v západním společenství by vedla ke znemožnění pronájmu přístavu v Sevastopolu a následnému vypuzení vojenského loďstva RF. Eventualita ztráty krymských přístavů byla neakceptovatelná. Stejně tak představa, že by Sevastopol mohl poskytnout nové útočiště americké 6. flotile a Černé moře by bez limitů brázdily námořní síly signatářů Severoatlantické smlouvy (EICHLER, 2016), (FRIEDMAN, 2016).

Na počátku roku 2010 Bulharsko a Rumunsko vyslovily souhlas s vybudováním amerického protiraketového štítu na jejich území. Záměr posvětil americký admirál James Stavridis i někdejší generální tajemník Severoatlantické aliance Anders Fogh Rasmussen. Ministr zahraničí Bulharské republiky se vyslovil pro pokračování ve výstavbě raketového deštníku v černomořské oblasti. Podle jeho slov se jedná o posílení soudržnosti Aliance a zajištění energetické bezpečnosti západního prostoru vůči Východu. Ruská federace je tak svědkem rozrůstání pásu amerických a aliančních základen u Černého moře. Na jižním pobřeží Turecko, na východním Bulharsko a severovýchodním Rumunsko. Pokud by Ukrajina směřovala na západ a Rusové by přišli o Krym, pro Kreml by to znamenalo odtržení od zbývajících severního přístupu do Černomoří. Geostrategická výhoda by se silně přiklonila na stranu Severoatlantické aliance. Geografické prostředí neumožňuje Putinovi jiný politický přístup k ukrajinské integritě. Jeho podporovatelé by mu neodpustili, kdyby se vzdal jediného teplovodního přístavu, který mají Rusové k dispozici. Rusové po obsazení Krymu rozvíjí operační schopnosti Černomořské flotily a budují nové doky pro vojenské námořnictvo

v Novorossijsku. Rozšiřují své námořní síly o nových osm desítek lodí a další desítku ponorek. Kapacitně by tyto složky měly být dále posilovány tak, aby se zvýšil prostor jejich reálného nasazení i mimo vody Černomoří (EICHLER, 2016), (MARSHALL, 2017).

4. Veřejná role Ruska v ukrajinském konfliktu

Putin nabídl Janukovyčovi 15 miliard dolarů, pokud nepodepíše asociační dohodu s Evropskou unií. Poté, co plán selhal, Státní дума odhlasovala možnost narušení teritoriální integrity Ukrajiny a její zabrání silou. Na konci února 2014 intervenovali Krym vojáci i s technikou. Byl odstartován táhnoucí se ozbrojený střet, který vedl k humanitární krizi (DRDA *et al.*, 2015).

4.1 Anexe Krymského poloostrova

Vojenským obsazením *de iure* ukrajinského Krymu a jeho *de facto* připojení k teritoriu Ruské federace došlo k porušení mezinárodního práva. Putin se k tomuto kroku odvážil vzhledem k trvající politické nestabilitě na Ukrajině. Poté, co byla svržena proruský orientovaná vláda hrozilo riziko politického odklonu Kyjeva na Západ. Jednalo se o hrozbu regionálních zájmů Moskvy a jejího pojetí suverenity a státní bezpečnosti. Význam měly i dlouhé dějinné kořeny Krymu jako významného vojenského subjektu pro ruské impérium. Převzetí poloostrova provedly moderně zreformované ozbrojené síly. Na čele invaze působili bojovníci speciálních sil ve stejnokrojích bez identifikačního označení, známí jako „zelení mužíčkové“ (viz obrázek 7, na následující straně). Vynikali profesionalitou, sebekázní, kvalitní výstrojí a výzbrojí. Byli podporováni lokálními promoskevskými milicionáři. Narušovali komunikační uzly, systémy velení a řízení vojsk. Odřízli ukrajinskou armádu od informací z velení, a naopak instalovali vlastní vysílače. Využitím propagandy, psychologických operací a pomocí si získávali přízeň místních občanů. Operace znamenala naprostý ruský úspěch. V průběhu třech týdnů a bez užití zbraní byl zlomen vzdor ukrajinských posádek, 190 vojenských základen bylo obsazeno. Ne více než 10 000 příslušníků útvarů speciálního nasazení, vzdušně-výsadkových vojsk (VDV) a námořní pěchoty přemohlo bez jediného výstřelu více než 16 000 ukrajinských vojáků. Kromě kolových obrněných transportérů BTR-80 nebyla užita žádná těžká vojenská technika. Jedinou výjimkou, v relativně hladkém průběhu zabrání Krymu, byl odpor ukrajinského elitního útvaru Haličina, nacházejícího se ve Feodosiji. Operátoři z řad ruských speciálů ale přemohli i je. Rusové byli na Krymu dislokováni již před zahájením úderu, neboť jim to umožňovala rusko-ukrajinská smlouva o rozdělení tabulkových míst u Černomořské flotily (BÁRTA, KOVÁŘ a FOLTÝN, *et al.*, 2015), (VISINGR, 2014).

Obrázek 5: Tzv. zelení mužičkové – ruská média tvrdila, že tito vyzbrojení "zdvořilí muži" přišli zachovat mír pro obyvatele Krymu (ASSOCIATED PRESS, 2014)

16. března 2014 bylo v referendu rozhodnuto o odtržení Krymské autonomní republiky od Ukrajiny. 17. března krymský parlament tuto skutečnost potvrdil vyhlášením nezávislosti a požádal Rusko možnost připojit se k federaci. 18. března byla žádost poslanci Státní dumy schválena. Krym i se Sevastopolem se staly samosprávnými subjekty Ruské federace. Putin prezentoval situaci jako nezištnou pomoc krymským občanům trpícím ukrajinskými nacionalistickými vášněmi. K té by se prý nikdy neodhodlali, nebýt událostí na Majdanu. Dle jeho slov se jednalo o poslední možnost, jak zabránit rozšíření rozvratu ukrajinského státu i na Krymský poloostrov. Podíl na převratu připsal Evropanům a Američanům. Potvrdil, že rozkazy v průběhu anexe vydával osobně. Ministerstvo obrany bylo pouze prostředníkem ve styku s veliteli armádních jednotek. Vzorovým příkladem může být jeho vůle rozmístit podél krymského pobřeží obranný raketový komplex Bastion (DULEBA a GÁLIS, 2016), (SYRUČEK, 2015, s. 233–235).

Ukrajinská černomořská flotila byla ochromena ve svých kotvištích. Rusové pomocí zátarasů přepazili prostor zálivů, ve kterém se doposud Kyjevu věrná část loďstva nacházela. Námořníci z ruských týmů psychologických operací úspěšně přesvědčovali ukrajinské kolegy, aby se přidali k nim. Rusové takto získali přes sedm desítek lodí i s posádkami. Kontraadmirál

Děnis Berezovskij, velitel ukrajinské části flotily, zběhl taktéž a stal se zástupcem svého ruského protějšku. Tento postup se nezdařil pouze u haličských posádek lodí v Donuzlavském zálivu poblíž Jevpatorije. Haličané chtěli využít přesunu ruských lodí pryč ze zátoky a uniknout z obklíčení. Rusové duchapřítomně zareagovali, obětovali dosluhující křižník Očakov a jeho řízeným odpalem přehradili mělké ústí zálivu (SYRUČEK, 2015).

4.2 Ochrana exprezidenta Janukovyče

Dne 22. února roku 2014 se tehdejší prezident Janukovyč vyslovil, že je v souladu s právem zvoleným prezidentem a nehodlá opustit ukrajinské teritorium. Nově zvolený předseda parlamentu Olexandr Turčynov kontroval a osočil Janukovyče ze vzdání se výkonu ústavních funkcí. Turčynov s posvěcením parlamentu nařídil konání nových prezidentských voleb na 25. května. Nová vláda obvinila příslušníky pořádkové jednotky Berkut, věrné Janukovyčovi, z odpovědnosti za krvavý průběh demonstrací na kyjevském náměstí Nezávislosti. Po jejím rozpuštění a stažení příslušníků na Krym již neměl dostatečnou oporu mezi bezpečnostními sbory. Ve chvíli, kdy již neměl situaci plně ve svých rukou, využil dohody z 9. října 2013. V ní mu Vladimir Putin slíbil poskytnutí ochrany v případě, že odmítne asociační dohodu s EU. Na kyjevský testovací polygon výrobní haly letecké společnosti Antonov přistál ruský zásobovací stroj. Dle ředitele ukrajinské kontrarozvědky – Služby bezpečnosti Ukrajiny (SBU), Valerije Nalibajčenka, na palubě nesl střelivo, tříštivé granáty, zásahové výbušky i pyrotechniku se slzotvorným plynem. Vedle toho lehké i těžké palné zbraně o celkové hmotnosti přesahující jednu tunu pro zbylé jednotky věrné rozpadajícímu se režimu. S ním přicestoval poradce prezidenta RF, politický technolog Vladislav Surkov. Po domluvě s ním a zjištění, že útvar pro ochranu rezidenta Ukrajiny pozastavil činnost, Janukovyč odjel do Charkova. (DULEBA a GÁLIS, 2016), (ZYGAR, 2016).

V rozhovorech slovenského dvojice, novináře Tomáše Gálise a politologa Alexandera Duleby (2016), je uvedena informace o ruských kontech Viktora Janukovyče, na níž má dle švýcarských bankéřů několikamilionové částky v dolarech. Další miliony v americké měně nechal svržený nejvyšší ústavní činitel naložit do vyprázdněných beden po vojenském materiálu. Přepřavě do Ruska neunikly ani vzácné umělecké kousky z jeho luxusního kyjevského sídla Mežyhirje. Moskva se tím podílela na okradení ukrajinského národu o část jeho duševního vlastnictví a kryla úprk i s odcizenými penězi. Kreml byl taktéž připraven poskytnout azyl uprchlým zpravodajcům z SBU a vojákům vojsk Ministerstva vnitra z Berkutu na anektovaném Krymu. Pokud byli ochotni přejít pod ruské velení, bylo jim nabídnuto i občanství Ruské federace (BUTČENKO, 2016). Milan Syruček (2015) dále rozvádí,

že po přesunu z charkovské oblasti se Janukovyč vydal do Doněcku. Před odletem na Krym však bylo jeho letadlo zablokováno na ranveji. Záložní plán s únikem pomocí kolony vozidel mu vyšel. Při zastávce v Simferopolu se dozvěděl, že na vládní letiště Belbek míří jeho spojenci, ministr vnitra Arsen Borysovyč Avakov a ředitel SBU Nalibajčenko. Po vzájemné dohodě se shodli na názoru, že opustit Ukrajinu letecky je risk. Rusové jim posléze umožnili opustit rodnou zemi na plavidle Černomořské flotily, kotvícím v Sevastopolu. S tou všichni připluli do novoruského přístavu Rostovu na Donu.

V knize *Rusko, Ukrajina a my* (DULEBA a GÁLIS, 2016) se autorský pár zabývá i podrobnějším průběhem zapojení Moskvy při exfiltraci Viktora Janukovyče. 15. března 2015 na prvním kanálu ruské veřejnoprávní televize vyslovil Vladimir Putin myšlenku, že sesazenému ukrajinskému prezidentovi by při delším setrvání na ukrajinském území hrozila násilná smrt. Proto pověřil své zpravodajce a speciální síly připravit a provést operaci, jejímž výsledkem by byl úspěšný přesun Janukovyče z Doněcké oblasti na ruské teritorium. Technické odbory tajných služeb ve spolupráci s elektronickým průzkumem zvláštního nasazení monitorovaly pohyb exprezidenta na základě signálu z jeho mobilního a satelitního telefonu. Putin označil ruskou účast jako jednu z největších misí pro bezpečnost země. Pochválil účastníky za nejlépe provedenou a nejlépe utajenou akci od rozpadu sovětského svazu. Celou dobu byl v přímém spojení se svým prchajícím protějškem. Podle ruského prezidenta se záchrannému štábu dokonce povedlo přijít na léčku čekající na konvoj, ale díky včasnému kontaktování soukromých bodyguardů a řidičů se jí tehdejší ukrajinští veřejní činitelé mohli vyhnout.

4.3 Sestřelení letu MH17

17. července 2014 byl nad východní Ukrajinou sestřelen Boeing 777 malajských aerolinií. Kromě posádky zemřelo všech 298 pasažérů, převážně Holanďanů. Probíhající boje nicméně narušovaly efektivitu vyšetřování tragédie. Investigativní týmy měly problém se vůbec dostat na místo havárie a jejich průběžné výstupní zprávy se nezhřídky kdy vyhnuly externí cenzuře. Obě zúčastněné strany se navzájem obviňovaly z odpovědnosti za katastrofu. K transparentnosti vyšetřování nepřispěl ruský zákaz vstupu Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), úředně z důvodu omezení rizik hrozících jeho pracovníkům. Další komplikaci způsobilo vydání prezidentského dekretu o zahraničních neziskových a nevládních organizacích, jenž je pojmenoval „zrádci národa“. Práce forenzních specialistů ze zahraničí tak byla pod ruským drobnohledem (BENNETS, 2017), (ŠÍR *et al.*, 2017).

Syruček (2015) zmiňuje poznatky připuštěných novinářů z nezávislé skupiny Bellingcat 73, kteří zajistili důkazy, potvrzující verzi příklánějící se k vině proruských secesionistů. Dokládají to získané audiovizuální materiály včetně družicových snímků nebo komentářů ze sociálních sítí. Kreml patrně chtěl ochránit pomocí raketových systémů protivzdušné obrany (PVO) vlastní pozemní techniku a její obsluhu před úderem ukrajinských vzdušných sil. Ta pracovala ve prospěch donbaských povstalců. Rebelové zřejmě nebyli schopni rozpoznat civilní letadlo, jelikož radiolokátor byl z bezpečnostních důvodů vypnut. Separatisté se obávali, že by jej mohlo předčasně detekovat ukrajinské letectvo. Nedaleko města Snižne tak byla odpálena střela země-vzduch a cíl zasáhla. Svůj díl viny však nese i ukrajinská vláda, která nezamezila armádě zneužívat civilních letů k maskování vojenských letových tras.

Moskva se snažila oponovat tvrzením, že sestřelení boeingu má na svědomí ukrajinský pilot proudového bitevníku Suchoj SU-25. Pokusila se svůj názor utvrdit záběry, na nichž se k letounu blíží raketová střela, jež připomíná typ R-60M, který výše zmíněný letoun používá. Problém ale je, že bitevník není schopen, vzhledem ke svému účelu přímé podpory pozemních jednotek, vyvinout dostatečnou rychlost a dosáhnout potřebné letové hladiny k přiblížení se k proudovému dopravnímu letadlu. V neprospěch Rusů hovoří fakt, že v blízkosti MH17 se v době zásahu nepohybovalo žádné jiné letadlo. V ruském televizním zpravodajství se objevilo několik různých verzí celého příběhu, které ale shodně vinily Ukrajince. Mnoho nepodložených informací se týkalo rozličných počtů ukrajinských letounů, které křížily letovou trasu malajského stroje, způsobů jeho zničení, dokonce i jména konkrétního viníka. Jeho reálnou existenci ale nebyla schopna potvrdit. Obviněním ruských institucí neunikli ani Američané. Podle propagandy měli být schopni navést letadlo cíleně k pozicím vzbouřenců. Mělo se jednat o záminku k osočení Ruska. Neštěstí prudce pozvedlo antiamerické štvání v ruské společnosti (SYRUČEK, 2015).

Dle Syručka (2015) šetření zjistilo, že střela 9M38M1 jistě pocházela z raketového kompletu 9K37 Buk-M1. Koncern Almaz-Antěj uznal původ. Posudek odborníka přes balistiku Marka Solonina stvrdil, že projektil musel být vypálen z oblasti pod nadvládou rebelů. Zadařilo se získat i nové videozáznamy se záběry domobranců, kdy se překvapeně prodírají troskami ze sestřeleného stroje a zjišťují, že se nejedná o vojenský. Nutno na druhou stranu dodat, nizozemské soudy neurčily jednoznačného provinilce.

4.4 Humanitární konvoje

Po uvalení protiruských sankcí přišlo i Rusko s opatřeními. Týkali se zavedení zákazu dovozu potravin z EU na ruská a Rusy ovládaná území. O zásobování obyvatelstva v postižených oblastech se měly postarat konvoje s humanitární pomocí. Běžně je tvořilo přes sto nákladních vozidel s více než tisícem tun nákladu. Na secesionistická teritoria se dostávaly po ose Matvějev-Kurgan-Doněck. První z kolon dorazila do Doněcké a Luhanské lidové republiky v průběhu 24. srpna 2014. Jejich užití však nebylo ukrajinskou vládou povoleno. Jelikož konvoje se do Ukrajiny dostávaly přes území, které oficiální vláda neměla pod dohledem, byly znemožněny kontroly jejich nákladu státními institucemi i mezinárodní dozor ze strany OBSE. Celní prohlídku prováděli samotní separatisté, kteří také ovládali přes 300 km dlouhé pás ukrajinsko-ruských hranic. Nelze vyloučit, že kamiony skutečně převážely pouze potravinové dávky. Existuje ale podezření ze zneužití k přepravě zbraní, munice a ozbrojených sil do Donbasu. K 30. září 2015 se tak jednalo už od čtyřicátý konvoj (ŠÍR *et al.*, 2017).

Novinář Milan Syruček (2015) se zmiňuje o zpřísnění nařízení separatistů a Rusů ze srpna 2015, které určilo evropské potraviny k neodkladné likvidaci. Tuny mléčných výrobků a masa byly zničeny na skládkách nebo spalovnách. Proti rozhodnutí se bouřilo více než 250 000 lidí z Donbasu a Krymu. Nezištná pomoc hladovému obyvatelstvu se zvrtila ve výnosný obchod. Nově dosazený starosta v Luhansku například zabavoval importované zboží pro vlastní prodejny. 90 % potravin se místo bezplatného rozdání občanům prodávalo s přírážkami.

4.5 Oficiální mírový proces

Politolog Jan Šír a jeho kolegové (2017) komentuje, že první oficiální příměří bylo smlouveno během září 2014 v Minsku, ale nemělo příliš dlouhého trvání. Vzápětí se opětovně rozhořely těžké boje o letiště v Doněcku. Říjnové předčasné volby do ukrajinského parlamentu byly separatisty bojkotovány. Na pět milionů voličů nemohlo splnit svou občanskou povinnost. Smír a stahování těžkých zbraní narušilo válčení v debalcevském kotli, kde rebelové útočili na mobilizující se jednotky ukrajinské protiteroristické operace (ATO). Válka na východě Ukrajiny vyhnala z domovů minimálně na čtvrt milionu lidí. Antonio Guterres, generální tajemník OSN, odhadl počet prchajících do Ruska na nejméně tři čtvrtě milionu Ukrajinců. Jedná se ale o dohady, které se velice liší. (BÁRTA, KOVÁŘ a FOLTÝN, *et al.*, 2016) ještě upřesňují data. Zástup migrantů (směřujících nejen do Ruska) a vnitřně přesídlených osob ukrajinského občanství může čítat 1 000 000 hlav.

Roku 2015 bylo německou kancléřkou Angelou Merkelovou svoláno další setkání, které mělo za cíl dospět k nastolení míru na východní Ukrajině. Konalo se 11. a 12. února opět v běloruské metropoli. Pozvaní zástupci zainteresovaných států po jednáních dospěli k uzavření mírové dohody. Všechny strany se zavázaly k dodržování příměří zahájeného 15. února. Dále k nevyužívání těžkých zbraní palebné podpory. Vyslovily se pro propuštění všech zajatých bojovníků a stažení nepravidelných a nájemných ozbrojených jednotek. Shodly se na odstranění veškerých represivních opatření vůči donbaským oblastem. Domluvily se na provedení reformy ukrajinské ústavy, jenž zaručí možnost federalizace pro území ovládaná rebely. Ukrajině bylo přislíbeno nenarušování její hranice s Ruskou federací ze strany povstalců. V podstatě ihned po ratifikaci mírové smlouvy se objevily námitky a spory (BAUNOV, 2015). Ukrajinský prezident Petro Porošenko odmítl dodržet přiznání autonomie separatistických teritorií v Donbasu, natož umožnit federalizaci Ukrajiny. Rebelové neskončili s obklíčováním sedmi tisícovek ukrajinských vojáků u města Debalceve. Rusové pokračovali v narušování ukrajinské hranice průjezdy humanitárních konvojů, jejichž kontrolu ukrajinskými i mezinárodními bezpečnostními orgány zavrhovali. K tomu trvali na plné autonomii pro Doněckou lidovou republiku (DLR) a Luhanskou lidovou republiku (LLR). Požadovali též uznání Krymu za integrální součást Ruska. Chtěli zajistit přiznání ruského jazyka jako úřední řeči na východní Ukrajině. Boje tak s různorodou intenzitou pokračují, i přes dočasná příměří, dále (DULEBA a GÁLIS, 2016), (HROCH, 2016).

Putinův pohled na mír je instrumentální. Uvítá jej v případě, že se mu hodí pro prosazení jeho dalších zájmů. Byť současnou kyjevskou vládu označuje za nelegitimní, dosazenou státním převratem, jedná s ní na standardní diplomatické úrovni a kárá ji za nedodržování minských dohod. Během mírových dohod z Minsku se Rusku podařilo upozadit krymskou otázku. Úsilí mezinárodního společenství urovnat spor mezi Moskvou a Kyjevem tak nepřineslo kýžený výsledek. Putinovi přijde vhod, když byť jen část představitelů západních vlád začne považovat Krym za území, o jehož příslušnosti k Ukrajině se může polemizovat. Kreml si tímto připravuje cestu ke změně od *de facto* k *de iure* statusu Krymského poloostrova jako součásti Ruské federace. Situace poskytuje případný vzor pro postup RF na dalších separatistických územích postsovětského prostoru (DRDA *et al.*, 2015), (ŠEDIVÝ, 2014).

K rozpadu celistvé Ukrajiny jsou díky občanské válce a vzájemné nevraživosti mezi Ukrajinci ze západu a východu příhodné podmínky. Ukrajínští občané jsou otráveni z všudypřítomné korupce, jejíž současná míra přesahuje tu z devadesátých let minulého století. Zklamání jsou z kyjevských politiků, kteří zneužívají svého postavení k vlastnímu

obohacování. Životní úroveň obyvatelstva mezitím klesá. Jistotu v neklidné době nepředstavuje ani ukrajinská armáda. Její bojeschopnost citelně oslabily roky škrťů následující po pádu železné opony. Přetrvávání starých sovětských svazků v ukrajinské společnosti narušuje její jednotu. Takové pozadí Moskvě umožňuje podporovat secesionismus a vznik samozvaných státních subjektů Maloruska a Novoruska. Ty považuje za svá historická území, s odkazem na zakladatele kozáckého státu Bohdana Chmelnického, který dle ruské prezentace historie pokoušel sjednotit Rusko s Ukrajinou (RYCHLÍK, 2015). Kremlem preferované východisko z ukrajinské krize je rozpadnutí Ukrajiny právě na výše zmíněná teritoria. Nástupnické státy rozštěpené Ukrajiny by pak mohl přijmout pod svou správu. Novorusko by se zakládalo na regionech jihovýchodní Ukrajiny při stávajících hranicích s Ruskem. Malorusko by zahrnovalo centrální Ukrajinu i s jejím hlavním městem Kyjevem. Z původní Ukrajinské republiky by zůstala pouze západní část, v níž se nachází Halič a Podkarpatská Rus. Problémem však je, že proruští separatisté jsou v pojetí nástupnictví velice nejednotní. Nejsou schopni se dohodnout, jak by „parcelace“ Ukrajiny měla vypadat (viz obrázek 8 na následující straně). Aktuálně se zdá, že projekt Novoruska je upozaděn ve prospěch rozšíření Maloruska na jihovýchod – tím by pod Malorusko spadalo i dřívější území Novoruska. Rusko se formálně distancuje od jakékoli podpory těchto území a označuje jejich ustavení za osobní projekt vůdce doněckých rebelů, Alexandra Zacharčenko. Nicméně i tento nejasný stav Moskva v současné době uvítá. V blízkých časech jí stačí i postupná federalizace ukrajinského území (ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ, 2017), (ŠTORKÁN, 2017).

Obrázek 6: Možná východiska z ukrajinské krize (GLOBAL RESEARCH, 2014), (RECONSIDERING RUSSIA AND THE FORMER SOVIET UNION, 2014), (upraveno a přeloženo autorem)

5. Nepřiznaná role Ruska v ukrajinském konfliktu

Nelineární hybridní válka není v ruské vojenské doktríně novým prvkem. V první řadě jde o přípravu prostoru působnosti. Pomocí nasazení zpravodajských důstojníků, jejich agentury a mediální masáže je mezi proruský nakloněnou skupinou občanů vytvořen pocit ohrožení. Až následně je provedeno vniknutí vojenskými útvary s nepřiznanou identitou a ovládnutí situace (DRDA *et al.*, 2015).

5.1 Aktivity zpravodajských služeb

Moskva si je vědoma, že proti případným západním spojencům Ukrajiny těžko může čelit pouze za pomoci hrubé síly. Využívá proto i „měkké“ prostředky, nejen silové, k dosažení svých cílů. Kombinuje hospodářský nátlak a vojenský úder (WILSON, 2014). Pružně reaguje na stávající situaci a uzpůsobuje je na míru svému protivníku. Zpochybňuje ukrajinskou teritoriální jednoduše. Pracuje s nástroji hybridního boje, informační a dezinformační války a útoky v kyberprostoru. Tyto kroky slouží k narušení demokratických principů a suverenity Ukrajiny. Některé z aplikovaných způsobů uvádí *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2016* (BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA, 2017). Byť se jedná o informace týkající se české bezpečnosti, obdobný postup je uplatňován i na ukrajinském území (ŘEHKA, 2017). Ruští byznysmeni bývají ve styku s domovskou vládou a snaží se prosazovat její zájmy i v součinnosti se zpravodajskými službami. Důstojníci „civilní“ rozvědky – Služby vnější rozvědky (SVR) a vojenského zpravodajství – Hlavní zpravodajské správy (GRU) zkouší infiltrovat vlivové struktury politických, akademických, energetických, technologických a obchodních institucí. Mají v úmyslu zjistit uspořádání státní správy a specifika společnosti v níž se pohybují. Chtějí porozumět, jakým způsobem státní organizace a občanská společnost fungují. To jim umožní zajistit si páky k jejich přímému ovlivnění.

Běžně více než třetinu ruského diplomatického sboru tvoří zpravodajští důstojníci s diplomatickým krytím. Tím je usnadněno působení na orgány disponující rozhodovacími pravomocemi. Rozvědčíci konají ve prospěch posílení ukrajinské závislosti na ruské energetice. Tajné služby vedou nekonvenční informační operace v souladu s hybridní nelineární válkou. Skrytě rozšiřují kremelský pohled na události v servilních nebo proruský zaměřených médiích. Zpětně pak i za pomoci propagandy a dezinformací informují ruskou společnost o Ukrajincích. Propaganda je cílené usměrnění přemýšlení lidí tak, aby jednali ve shodě se zájmy toho, kým je vedena. Ve sborníku *Ukrajina: dva roky po Majdanu a Oděse* (BAŠTA, NOVOTNÝ a SCHNEIDER, *et al.*, 2016) je navíc upřesněno její dělení. Rozděluje ji na černou, šedou

a bílou. U černé je lživě popřen zdroj skutečnosti, vypadá věrohodně, ale úkolem je rozvracet a popírat reálný stav věcí. Šedá svůj zdroj záměrně neuvádí, tváří se jako nestátní, ale je financována státními penězi. Konečně bílá zdroj nezapírá a snaží se poskytovat co nejpravdivější informace, byť jen ty, co nevrhají špatné světlo na propagandistu. Poté si získávají přízeň ukrajinského publika, aby jej demoralizovali a oslabili vůli k obraně Ukrajiny. Daří se jim to za pomoci vytvoření informačního chaosu včetně „balastu či šumu“ a jeho navalením na příjemce. Účinně šíří zpochybňující zprávy relativizující důkazy a události stylem „vše je jinak“. Podporují vznik roztržek uvnitř společnosti, živí napětí vyplývající z národnostních, socioekonomických, kulturních, politických rozdílů mezi obyvatelstvem. K tomu slouží podpora radikálním skupinám. Zvýrazňují tenze mezi jednotlivými státy Severoatlantické aliance a Evropské unie a poukazují na jejich neefektivitu nebo naopak podkopávají jejich legitimitu poplašnými zprávami. Vytváří pocit hrozby možného konfliktu s Ruskou federací. Pomlouvačnými útoky cílí na snížení ukrajinské mezinárodní prestiže a její uvrhnutí do izolace. Rizikem je zázemí, vzniklé pro využití v rámci rusko-ukrajinské konfliktu i kvůli možnosti jeho dalšího použití pro ovlivňování dění v dalších regionech, nejen separatistických, pomocí manipulování obyvatel a destabilizace politických orgánů (BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA, 2017), (ŘEHKA, 2017).

Dle Karla Řehky (2017) narůstá důležitost rozšiřování informací na sociálních sítích pod záštitou neziskových a nevládních organizací, povětšinou s netransparentním financováním a vlastnickou strukturou. Jsou podezřívány z účasti na informačních a psychologických operacích. Jednou z takových je obdoba Facebooku, ruská VKontakte. VK.com je oblíbená a nejvíce navštěvovaná právě v postsovětském prostoru, Ukrajinu nevyjímaje. Její ředitel a ústředí bývají nařknuti z napojení nebo spolupráce s Putinovými zpravodajci. Dezinformace jsou tvořeny prohozením příčiny za následek, vytržením pravdivých informací z kontextu, bagatelizováním významných zpráv, a naopak posilováním významu těch méně důležitých. Dezinformace v okruhu vojenských záležitostí mají o to větší význam, jelikož u svého adresáta mohou vyvolat neodůvodněný dojem ohrožení (PACEPA a RYCHLAK, 2016). Vzhledem k faktu, že značné množství ukrajinské vojenské techniky a výzbroje pochází z dob Sovětského svazu a od ruských výrobců, budou Rusové usilovat o získání kontroly nad průmyslovými komplexy dodávajícími náhradní díly. Ukrajina je pro Ruskou federaci podstatná z politické, geografické i strategické stránky věci, tudíž se bezpečnostní služby budou dále pokoušet získávat informace o jejím resortu obrany a ovlivňovat její postavení vůči jiným státům Evropy.

5.2 Nelineární válčení nové generace

Je ruským názvem pro vedení války za uplatnění moderních metod, které v pojetí Moskvy nejsou jejím produktem, ale jsou přijaté ze Západu. Kombinují výrazně asertivní prosazování vlivu Ruska v zahraničí prostřednictvím řízení války jinými prostředky. Těmi se myslí vojenská a nevojenská, tedy civilní, opatření. Mezi vojenské nástroje řadíme zasazení ozbrojených sil a mezi nevojenské metody patří nasazení iregulárních bojůvek, kriminálních. Požadovaným účinkem má být synergie fyzických i psychologických dopadů pro plánovaný vývoj konfliktu. Slovy Karla Řehky (2017, s. 183) znamená odpověď na západní „hybridní válku“:

„vedenou za souběžného, flexibilního a vysoce adaptabilního použití konvenčních i nekonvenčních metod, které se vzájemně podporují, jsou používány na všech úrovních a využívají všechny dostupné prostředky včetně nestátních aktérů, povstaleckého boje, terorismu, politických, ekonomických, informačních a právních nástrojů, ale i nasazení vyspělých zbraňových systémů a působení v kybernetickém prostoru“.

Popud k přijetí a rozvoji takového konceptu má na svědomí náčelník Generálního štábu RF Valerij Gerasimov. Počátkem roku 2013 začal naléhat na důstojníky ruských ozbrojených sil, aby se modernizace vojska nezaměřovala jenom na výzbroj a výstroj, ale především směřovala k inovaci myšlení. Vytýkal generalitě zastaralost válečných postupů a jejich nekonkurenceschopnost vůči Západu. Gerasimov pojmenoval hrozby proti ruskému vnímání suverenity. Přál si předvídat a předcházet krizím vyvolaným projevy nespokojenosti veřejnosti. Odkazoval na protesty arabského jaro a „barevné“ revoluce v teritoriích zájmu Ruské federace. Upozornil na nejasnou podobu soudobé války, kdy lze ztěžka postřehnout a rozlišit její počátek a konec. Připomenul, že není možné determinovat její frontové linie a omezit ji geografickými hranicemi. Upřednostnil aplikaci civilní nástrojů ve vedení války a vojenské naprosto podřídil politickým účelům. Rusko tak bude upotřebovávat své nástroje v souladu s příslovím „pero je mocnější, než meč“ (GROHMANN, 2015).

Gerasimov rovněž vyzdvihuje význam informací a jejich vhodného užití v prostředí vlivu. Tím má na mysli jejich skrytým využitím pro vytvoření informačního konfliktu. Vhodně použité, respektive zneužitě, informace mají potenciál oslabit nepřítelovu vůli k vlastní obraně. Všimá si skutečnosti, že proti po vojenské moci, jakkoliv silnému oponentovi lze najít adekvátní postupy a prostředky, jež při správném upotřebení povedou k přemožení protivníka. Uvědomuje si vojenskou převahu Západu a tímto načrtává asymetrický přístup k využití slabin a zranitelných míst. Volí dostupné nástroje a jejich efekt koncentruje pro docílení konkrétního

záměru. Rusové tedy na Ukrajině uplatňují svou vizi moderní války, kdy bojištěm není frontové území, ale je jím lidská mysl. Proto dávají přednost především informačnímu a psychologickému řízení konfliktu. Nezaměřují se jen na vojenské subjekty, ale také na civilisty. Zatímco konvenční vojenské prostředky užívají v časově ohraničeném rámci, nevojenské naopak pro přetrvání války jako trvalého a standardního stavu situace. Dá se předpokládat, že ruské aktivity na ukrajinském území, ale i v postsovětském prostoru budou nabývat následně jmenovaných podob. Rusko se místo fyzického ničení protivníka bude pokoušet rozložit ho či získat přímý vliv na jeho rozhodování a jednání. Odkloní se od ozbrojeného boje ve prospěch konfliktu mezi kulturami. Místo nasazení pravidelných armádních složek nasadí speciální síly a soukromé polovojenské jednotky. Klasická místa střetů – půdu, vzduch, moře obohatí o mediální a kybernetický rozměr, v němž bude používat informační a psychologické operace. Bezkontaktní střet v civilním prostředí tak převáží nad fyzickým zápolením. Bude klást důraz na získávání „srdce a mysli“ veřejnosti oponenta. Název tohoto působení je veřejná diplomacie. Běžné vnímání konfliktu jako odloučeného od běžného života se stane jeho součástí. Hovoříme o konceptu totální války, která zahrnuje i interní zázemí a týl protivníka. Symetrický, vojenský part konfrontace je doplněn o asymetrický, který na sebe bere podobu politické, ekologické, ekonomické, technologické a informační kampaně. Časově omezený střet je transformován do formy neustávající války, jenž se stává přirozenou součástí země (ŘEHKA, 2017), (VISINGR, 2014).

5.3 Informační válka

Během ukrajinské krize jsme svědky nástupu nového druhu válčení. Vojenské a politické zájmy již nejsou dosahovány klasickým ozbrojeným střetem. Vytlačuje ho informační válka. Je ve stálém souladu s ruským pojetím mezistátního soupeření. Pád SSSR pouze odvedl naši pozornost od jeho vnímání jinam. Rusové ji používají k oslabení soupeře, pokud nad ním nemohou dosáhnou běžné vojenské převahy. Už roku 2006 Vladimir Putin vyslovil myšlenku, že Rusko musí svého protivníka přemoci intelektuálně, neočekávaní a za nižších finančních nákladů. Informační válka není nikterak omezena v časovém horizontu a dle ní je postupováno bez ohledu na aktuální stav vzájemných vztahů. Je součástí rozsáhlejšího střetnutí se Západem. Její součástí je zneužití médií pro vlastní představení událostí. Využívá se v ní překroucených, zmanipulovaných, odcizených, podsouvaných dat, informací a zpráv, vše podle potřeby. Nevhodné informace jsou naopak blokovány či rovnou likvidovány. Děje se tak za pomoci výpočetní techniky, telefonních zařízení, kampaněmi na internetové síti, trollingem na sociálních sítích či nátlakem na konkrétní osoby. Zahrnuje taktéž psychologické operace,

ovlivňování, klamání, dezinformace, elektronický boj, rušení komunikačních kanálů a navigace. Nejvýhodnější platformou je internet, jelikož je přes něj možné oslovit maximální okruh publika za minimálního úsilí a nákladů. To z něj činí vynikající pomůcku asymetrického válčení. Očekávaným výsledkem je změna v chování a jednání ukrajinského publika i mezinárodního společenství (PAVLÍKOVÁ, 2016), (ŘEHKA, 2017).

Nynější prostředky pouze navazují na rozvratné a destabilizující sovětské aktivity. Ruské metody jen využívají rozmachu internetu. Západ tuto postsovětskou spojitost myšlení stále opomíjí, proto je v ruském podání natolik efektivní. Dle Řehky (2017, s. 188–189) sestávají ruské metody z „aktivních opatření“ a „reflexivních metod“. Aktivní opatření zahrnují klamné operace *maskirovky* pro podporu zahraniční politiky. Sestávají s podvržených dokumentů a smyšlených faktů, podpory apolitických skupin stavících se kladně k Moskvě. Pomocí proruské části opozičního spektra a jejího využití k propagandě. Nasazení tzv. ilegálů – zpravodajců s věrohodným krytím a legendou, kteří vnikají do mediálních, politických a akademických struktur Ukrajiny. Poskytují vázané finanční prostředky ukrajinské pravoslavné církvi, výměnou za podporu kremelské politice. Reflexní řízení je nástroj přenosu informací, k jeho fungování zvláště připraveným, kterými jsou ovlivňovány konkrétní osoby nebo určité skupiny. Ty mají posléze konat ve prospěch Ruské federace, aniž by si toho vůbec všimly. Oponent dostane podklad, na jehož základě má možnost vlastního logického rozhodnutí. Jeho rozhodnutí ale druhá strana očekává, je v podstatě předem určeno. Vytvořením tlaku lze dosáhnout změny vyhodnocení stavu věcí, vlastních zájmů, rozhodovací procesů či časového horizontu jejich realizace. Dalším z opatření je Putinova snaha diskreditovat ukrajinskou vládu a klíčové orgány. Informace se tak stávají zbraní, při jejich promyšleném použití dokonce velice ničivou. Ruská efektivita je důsledkem včasného zachycení vývojových trendů informační války a rychlého zapracování jejich moderních metod. Moskva se taktéž dokázala poučit se z vlastních chyb, k čemuž jim pomohly zkušenosti z angažování se ve válce v Čečensku a Gruzii. Aplikace zrevidovaných prostředků během anexy Krymu a k destabilizaci východní Ukrajiny je tak jen nejaktuálnějším evolučním stádiem informační války.

Rusové jsou poučeni z první rusko-čečenské války, kdy naprosto nezvládli práci s veřejným míněním. Z dob Sovětského svazu neměli zkušenost s nezávislými médii, kterým umožnili volný vstup do konfliktních zón, aniž by se výrazněji snažili nabídnout jim svou verzi dění. Čečenci toho využili a novinářům podsunuli vlastní jednostranně pročečenské podání událostí (GALLOVÁ a DE WAAL, 2000). Druhá válka již byla jiná. Kreml začal chránit svůj předložený pohled na situaci v Čečensku. Znemožnil přístup nevládním žurnalistům

do bojového prostoru. Protivníky označil za útočníky, provokatéry, bandity a teroristy. Civilní obyvatelstvo za jejich oběť, která je žádá o osvobození a Moskva je morálně povinna tak učinit. Takový obraz předložil široké společnosti. Maximální kontrola (i z nejvyšších exekutivních pozic) nad nezávislými médii, informační bezpečnost i informační embarga a opanování internetového prostoru byly zásadní ke znemožnění mobilizace protiruské občanské společnosti (SOULEIMANOV, 2012). Naprosto stejné kroky nyní spatřujeme na proruskými secesionisty ovládanými oblastmi východu Ukrajiny (ŘEHKA, 2017).

Kybernetické útoky jsou vedeny už od roku 2009 a tvoří součást širší představy informační války jako střetu se NATO a Evropskou unií. Míří na státní infrastrukturu, bankovníctví, telekomunikační sítě, mediální prostor a webové servery. Rušen je příjem signálu u mobilů vládních činitelů. Doprovází je nepřímý nátlak cílící na ekonomické oslabení centrální Ukrajiny. Její vládu se Rusko snaží manipulovat, aby vycházela vstříc významné ruské minoritě. V případě, že tak nečiní je označována za profašistický režim a dále kriminalizována. Kyberútoky mají značný psychologický efekt. Vytváří dojem neschopnosti a nefunkčnosti státních institucí a znejišťují ukrajinskou společnost. Používají se sítě vzájemně propojených výpočetních zařízení, tzv. botnety. Přes ně jsou vedeny útoky DDoS (Distributed Denial-of-Service), které dokáží zablokovat on-line webové stránky, aplikace a služby jejím oprávněným uživatelům. Ukrajinské straně je tak ztížena komunikace s vlastními občany a obrana vůči nařčení z fašistického postoje. Obdobný způsob práce byl aplikován za rusko-gruzínské války roku 2008. Ruští politici využili dobrých vztahů s mládežnickou organizací Naši. V jejich řadách jsou i IT specialisté a hackeři. Kriminální syndikáty poskytly prostředky pro uskutečnění těchto akcí. Taková mnohastupňová hierarchie botnetů ztěžuje možnost označit Rusko jako pachatele kybernetických útoků a dovoluje mu jejich původ uvěřitelně zapírat. Jejich podobnost s případy v Estonsku je ale přesvědčivá. Moskva a jí nakloněná mládež vyvolávaly násilně demonstrace proruský orientovaných Ukrajinců a ruské národnostní menšiny. Jejich potlačení represivními složkami mělo být poskytnutím záminky k pokračování ruské intervence. Ukrajinské úřady zaregistrovaly během demonstrací přítomnost operátorů speciálních sil v běžném civilním oblečení. Asymetrický konflikt v ruském podání zahrnuje kyberšpionáž, kybernetické útoky, ekonomickou manipulaci k posílení vlastního vlivu, součinnost s aktivizovanou mládeží a organizovaným zločinem, snahu o získání vlivu při politických rozhodovacích procesech (BOYD, 2015), (ŘEHKA, 2017).

Karel Řehka (2017) vysvětlil i posloupnost kroků Kremlu. V první řadě jsou napadeny lokální zpravodajské agentury a webové stránky. Poté je kybernetický útok zaměřen

na přenosovou soustavu. Jeho vysoká koordinovanost s vojenským zásahem signalizuje napojení na armádní špičky. Provedení nevyžadující předchozí průzkum prostředí ukazuje na již dlouhodobé sledování ukrajinského kybernetického prostoru. Technikou přepsání originálních SQL (Structured Query Language) příkazů nabourávají ruští odborníci webové stránky a přebírají nad nimi kontrolu. Ruskojazyčné weby přes prostředníky nabírají internetové experty, což opět usnadňuje Moskvě popírat svůj podíl na zapojení do kyberútoků. Část náboru hackerů probíhá na tzv. temné síti. Zájmem je tedy přerušení komunikačních a informačních systémů Kyjeva a jeho diskreditace před ukrajinským obyvatelstvem, která by měla vést k prudkému snížení vůle občanů k obraně. V kombinaci s naprostou kontrolou ruských médií a jejich využití k plné podpoře postupu Kremlu má za následek omezení adekvátní reakce mezinárodního společenství. Ruská federace má navíc prostředky, jimiž může, po překonání interního monitoringu produktovodů uhlovodíků, ovládat jejich řídicí jednotku a přivést zařízení k výbuchu způsobeným přetlakem suroviny v systému. Takový nápor provedla v roce 2008 v Gruzii a v případě nutnosti jej může využít k nátlaku na Ukrajinu. Válka ve virtuálním prostoru a elektronický boj tak volně přechází k fyzickému ničení. Rusko však upřednostňuje zachování zásadní ukrajinské infrastruktury v chodu. Kyberúderý bude Moskva využívat nadále jako prostředek počátečního útoku, jelikož se v nich snoubí minimální riziko odhalení, nízké náklady a šetrnost ke kritické infrastruktuře. Rusové obnovili týmy psychologických operací a vojensko-civilní spolupráce odpovědné GRU. Ty se pokouší o získání sympatií prozápadně nasměrované části ukrajinského publika.

Rusové pochopili, že pro úspěch musí současně působit na ruskojazyčný segment obyvatelstva, kyjevskou vládu i mezinárodní organizace. Těmi jsou myšleny NATO a EU. S pomocí narativních příběhů nabízí vysvětlení souvislostí a událostí. Pokud je v souladu s názorem publika, utvrzuje jej v jeho přesvědčení. Společnost se tak stává více imunní proti jinému úhlu pohledu na věc. Může se stát snadnou obětí manipulace s interpretací situace. Kreml se zaměřuje na zdůrazňování všeobecné blízkosti Ruska Ukrajině, a naopak jejímu odcizení se Západem. Odvolává se na společné dějiny, společnost, kulturu a patronát pravoslavné církve. Prozápadně směřující jednotlivce popisuje jako zrádce a pohůnky Spojených států, respektive NATO a Evropské unie. Připomíná ekonomickou provázanost obou zemí s negativními důsledky pro Kyjev při jejím nerespektování. Varuje obyvatelstvo před ochabováním monopolu státu na násilí a doporučuje zabezpečení se vlastními prostředky a přičiněním, i za cenu radikálních skutků. Narativ šíří i ruská veřejnoprávní televize a trollové. Trolling je převážně veden z falešných nebo nepřiznaných účtů na zpravodajských portálech

a sociálních sítích. Propaguje ruský náhled na rusko-ukrajinský konflikt. Trollové jsou buď spamboti nebo v mnohem účinnějším případě placení profesionálové (DRDA *et al.*, 2015), (ŘEHKA, 2017).

5.4 Skrytá vojenská asistence a zástupné operace

V ruských tištěných médiích se objevovaly inzeráty pro nábor dobrovolníků pro obranu Donbasu. Náborová střediska se nacházejí v Rostově na Donu a jsou pod správou Svazu ruského kozáctva. Rekruti před nástupem k výcviku musí odevzdat veškeré své úřední dokumenty obsahující osobní identifikaci a doklad státního občanství. Jsou povinni se zbavit soukromých komunikačních prostředků. Vojenský výcvikový prostor se nalézá u vsi Persianovka. Speciálové se cvičí poblíž Solněčnogorodska v Moskevské oblasti. Po absolvování kurzu přípravy jsou přesunuti do oblastí bojů. Každý měsíc služby je každému zapláceno minimálně 60 000 rublů, důstojníci dosáhnou na obnos 120 000 rublů. Najatí kontraktoři získávají navíc příplatek 1 800 rublů za každý den strávený v bojové zóně. V případě neschopnosti výkonu služby, ať už z důvodu ranění či smrti, se vrací do vlasti. Kyjev odmítá vzájemnou výměnu raněných a padlých, tudíž k maskování těchto přesunů zřejmě slouží navracející se nákladňáky humanitárních konvojů. Návěsy jsou nezdědka označeny jako „gruz“ – v českém překladu náklad. Ten má svá krycí čísla. 100 označuje dobrovolníky s lehkým zraněním, 300 znamená těžce raněné aгруз 200 (viz obrázek 9) označuje padlé v boji. Zdraví kombatanți se po ukončení svojí rotace stahují zpět k domovským útvarům nebo se věnují své civilní práci (KRYŠTOPA, 2016), (SYRUČEK, 2015).

Obrázek 7: Gruz 200 přepravovaný z Donbasu (EUROMAIDAN PRESS, 2014)

Syruček (2015, s. 292–298) to dokazuje otištěním výseku interview novin *Novaja gazeta* z 3. září 2014, jenž vedla novinářka Olena Kospočenkova. Respondent zodpověděl, že náboráři hledají odborníky a veterány z řad zpravodajských služeb nebo speciálních sil. Výběr provádí personalisté „civilní“ kontrarozvědky – Federální bezpečnostní služby (FSB). Zpravodajci zajišťují i operační bezpečnost a odpovídající stupeň utajení. Ministerstvo obrany uzavírá se zájemci o vzetí do služebního poměru pouze civilní smlouvu o přijetí občanského zaměstnance. Hlavní lidské zdroje tvoří pro verbující různé kozácké organizace. Motivů ke vstupu bývá vlastenectví či výdělek. Prostředky pro financování pravděpodobně poskytují oligarchové okolo bývalého ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyče. Výcvik zahrnuje kompletní vševojskovou přípravu. Pokud je formovaný útvar budován jako motostřelecký, mechanizovaný či tankový, přebere odpovídající techniku. Výzbroj pochází ze stavů dřívějších ukrajinských posádek na Krymu. Ukrajinská vnitřní zpravodajská služba SBU tak jen stěží dokáže zjistit, odkud zbraně dodávané separatistům pochází. Administrativní opatření jsou omezena na nezbytné minimum. Před zasazením do prostředí jsou vojáci oficiálně vyřazeni z činné služby. Formálně je vojákům sděleno, že jsou dopravováni na vyvedení k ukrajinským hranicím. Jednotka se s operačním úkolem seznamuje během přechodu hranic, když ne až na místě bojové činnosti. Řadoví bojovníci často ani neví, kam přesně míří. Poté co se víc nedařilo popírat působnost Ruské federace v konfliktu, přišla Moskva s odůvodněním, že ozbrojenci válčící na Ukrajině jsou dobrovolníci čerpající vlastní dovolenou. Došlo i k opětovné aktivaci praporu Východ (batalion Vostok), elitní jednotky složené z Čečenců, věrných klanu kadyrovců.

5.5 Porušování lidských práv

V knize *Rusko-ukrajinské vztahy: mýty a skutečnost* (SYRUČEK, 2015) autor popisuje případy porušování lidských práv. Docházelo k mimosoudním popravám za údajné simulace nebo zběhnutí. Vojáci se dopouštěli rabování v domácnostech místních. Převoz původně bezplatné humanitární pomoci byl zdaněn. V prvních fázích konfliktu mnohdy nezbýval čas na evidenci padlých vojáků. Jejich rodiny tak mají mizivou šanci zjistit, co se s nimi stalo či kde se nachází ostatky. Převahu těl zabitých v akci zpět k příbuzným zajišťuje vojenská nemocnice č. 1602 v Rostově. FSB poskytuje rodinám nasazených komendantů věrohodnou legendu o jejich zmizení. Někteří příbuzní tedy mají za to, že jejich blízcí si jeli přivydělat pro příklad stavebními pracemi. V případě smrti ruského vojáka dostanou nejbližší, výměnou za mlčení, tři miliony rublů jako kompenzaci. Problematikou uplácení pozůstalých se zabývali opoziční politici Ilja Jašin a Boris Němcov, jenž vypracovali dokumentaci týkající se zapojení

Ruska do ukrajinského krize. Právě její zveřejnění může být silným motivem, který vedl k Němcovově vraždě (BENNETTS, 2017).

Problematika lidských práv je na Krymu upozadřována ještě více než v samotné Ruské federaci. Soudy pracují na politickou objednávku. Straní ruským zájmům. Podle Refata Abdurahmana Čubarova, předsedy Národního shromáždění Tatarů, dochází k útisku původní krymské populace. Jsou prováděny nelegální domovní prohlídky. Jsou i vydávány zatykače za vlastnění náboženské literatury. Ruské orgány některé z knih prohlásily za zakázané. Perzekuce ukrajinských a tatarských občanů způsobila jejich hromadný odchod z poloostrova. Odhaduje se, že během prvního roku od okupace opustilo Krym na dvacet tisíc obyvatel. Větší polovinu tvořilo tatarské etnikum. Dosud odjelo z Krymského poloostrova více než 45 000 lidí. Největší podíl emigrujících zaujímá mládež. Hojným důvodem jejich odchodu bývá možný postih za účast na nepovolených demonstracích proti novým ruským vládcům (DRDA *et al.*, 2015, s. 192–193).

V Donbasu vojenská správa prováděla zátahy na prodejce, kteří nerespektovali centrálně nastavené ceny nabízených potravin. Obchodníci odmítající uměle ponížené tržby byli trestáni uvalením sankcí. Obyvatelé se postihovaných hokynářů nezastali. Butčenko (2016, s. 57–58) vysvětluje: „Sovětské stereotypy šmelinářů, finančních podvodníků a vůbec toho, že každý, kdo obchoduje, se neživí poctivě, byly v lidech ještě příliš hluboko zakořeněny.“ Obvinění s nepoctivých obchodních aktivit byli veřejně mrskáni. Butčenko (2016, s. 65) se také zmiňuje o proruskými milicemi zřizovaných kontrolních stanovištích na dálnici Kyjev – Charkov – Dolžansk. Na nichž donbaští uniformovaní ozbrojenci zastavovali a pod pohrůzkou použití palných zbraní zabavovali projíždějící vozidla.

5.6 Nasazení a ztráty

Dle Milana Syručka (2015) nejvíce ztrát spadá pod zasazení v DLR a LLR. Počty ruských dobrovolníků se navyšovaly od srpna. Jednalo se o protiakci k ukrajinské protiteroristické operaci (ATO). Rusové secesionistům dodávali průzkumné a podpůrné drony, systémy PVO, lokátory pro dělostřelce a hlavní bitevní tanky T-72 modernizované v ruské modifikaci B3 (viz obrázek 10, s. 57). Touto verzí ale ukrajinská armáda nikdy nedisponovala. Jedná se o jeden z jasných důkazů ruské přímé podpory separatistům. Osádky museli tvořit profesionální tankisté. Syruček se opírá o zprávy londýnského institutu Royal United Service a odhaduje, že od začátku ukrajinského konfliktu se bojů účastnilo na 42 000 Rusů z různých posádek. V rámci jednoho turnusu jich najednou nebývá nasazeno více než 10 000.

To potvrzuje i brigádní generál Karel Řehka (BÁRTA, KOVÁŘ a FOLTÝN, *et al.*, 2016). Pomoc Moskvy byla využita hlavně v tvrdých bojích o debalcevský kotel od února 2015. Po převzetí kontroly ruské jednotky vždy předaly kontrolu do rukou proruských povstalců a stáhly se za hranice. Dle ruské lidskoprávní nevládní organizace Memorial přesahovaly ruské ztráty 1 000 životů, z nichž většina byla z řad ozbrojených sil RF. Jiné údaje hovoří až o 2 000 padlých a více než 3 000 těžce zraněných. Oficiální informace nejsou k odtažení, neboť dle Putinova prezidentského dekretu všechny ztráty v mírovém stavu podléhají režimu utajení. Z pohledu ženevských úmluv je problémem, jak klasifikovat právní postavení kombatantů. Nelze totiž jednoznačně prohlásit, zda se jednalo o akce prováděné vojáky regulérní armády, kontraktory či nájemnými žoldnéři. Zástupná válka tady nabírá dosud nepoznanou formu (ŠÍR *et al.*, 2017).

Datum pořízení snímku: 14. září 2014

Nadmořská výška 181 m
Pohled z výšky 586 m

Souřadnice: 47°49'58,99" s. š., 38°09'49,15" v. d.

Obrázek 8: Zničený tank T-72B3 v Donbasu (BELLINGCAT, 2015, upraveno a přeloženo autorem)

Výsledek, vývoj a budoucí perspektiva očima autora

Tento text měl za cíl objasnit zájmy a roli Ruska na separatistických územích v postsovětském prostoru. Moskva má, možná neetické, ale racionální důvody a stimuly ke stávajícímu jednání. Ruská federace se tvrdě drží pragmatických geopolitických pravidel. Rusko sice využívá rozličných prostředků, jeho zájmy nicméně zůstávají dlouhá staletí analogické a od dob Sovětského svazu stejné. Různé formy ruského státu byly, v předešlých pěti stech letech, vícekrát napadeny západními zeměmi. Vzpomeňme rok 1605 a polskou invazi, atak švédského krále Karla XII. roku 1708, Napoleonův útok v roce 1812 a krymskou válku mezi lety 1853–1856. To vše završené německou agresí během obou světových válek. V Severoevropské nížině nastává silový střet i několikrát během jednoho století. Zeměpisné prostředí bude dále stěžejním faktorem, podle něhož bude Rusko formovat svou politiku vůči secesionistickým teritoriím. Pokud chtějí Rusové stabilizovat stát a dále se rozvíjet, musí jejich obsazením či podporou zajistit roviny podél své západní hranice. Průchodná Severoevropská nížina je nejrizikovějším prostorem a na ní budou směřovat svůj pohled.

Moskva potvrdila, že je ochotna nasadit ozbrojené síly pro hájení a prosazování svých zájmů, minimálně v okruhu blízkého příhraničí. Lze předvídat, že Rusové nadále budou využívat spolupráce s krajanskými komunitami a svůj postup legitimizovat prostřednictvím konceptu nutné obrany vlastní etnické menšiny. Moskva bude dále prezentovat své rozpínání jako způsob obrany svého rozlehlého území. S předstíranou nehybností se bude aktivně snažit rozšiřovat vlastní působení do blízkého okolí.

Agresivní energetická politika Ruské federace postupně povede k diverzifikaci energetických dodavatelů v zemích, které trpí separatismem podporovaným Rusy. Lze očekávat navyšování zisků z těžby břidlicových plynů, do jehož rozvoje investují značné částky Američané. Prodej přebytků hrozí omezením výnosů ze zemního plynu v Ruské federaci. Putin by tak přišel o účinnou páku k regulaci negativního postoje zemí sužovaných proruským separatismem. Kremlu se totiž osvědčila nátlaková surovinová diplomacie. Použije ji k nasměrování separatistických regionů na upřednostněnou cestu. Oslabí je implementací vysokých cel, omezením přístupu na důležité trhy nebo přerušením průchodnosti produktovodů a odpírání dodávek energie vybraným stranám, vše pod různými záminkami. Rusové tak jednají i z důvodu, že se cítí být vypuzeni z integračních procesů v Evropě. V 90. letech měli zájem o vznik zóny volného obchodu mezi Evropskou unií a Ruskou federací. Evropa ji však chce budovat s USA, Ukrajinou, Moldávií a Gruzii. Moskva se této situace snaží vyvarovat,

proto působením na secesionistických teritoriích ukazuje, že nebude tolerovat žádné „barevné“ revoluce a z nich vyplývající příklon oblastí svého zájmu do sféry Západu.

Rusové si ověřili neochotu zemí Severoatlantické aliance aktivně se stavět za nečlenské státy. Ruská federace si dobře uvědomuje, že Spojené státy v čele NATO těžko budou ochotny použít ozbrojenou sílu k obraně státu, jenž není členem Severoatlantické aliance. Zeměpisná blízkost Ruska vůči Kyjevu poskytuje silnou vojenskou výhodu. Kreml se ujistil ve schopnosti udržet logistický suport svých útvarů. Je snadnější podporovat své jednotky z Moskvy spíše než z Washingtonu. K tomu mu výrazně napomohlo udržení přístupu do Azovského a Černého moře. Přijít o Krym by pro Putina bylo strategickou chybou. Každý z vládců ruských zemí, nehledě na aktuální politické zřízení, bude i pro příště zaměřovat svou pozornost k zajištění přístupu do nezamrzajících přístavů.

Stejně jako je nepravděpodobné intervenování Ruské federace v Pobaltí, patrně i v Gruzii nehrozí za současného stavu ozbrojený střet. Změnu klidového stavu by mohlo zapříčinit přijetí Gruzínské republiky do Severoatlantické aliance. Nátlakovými metodami se Rusko bude snažit docílit negativního pohledu západních zemí na případné gruzínské přijetí. Již rusko-gruzínská válka v roce 2008 ukázala, že Ruská federace bude působit v přilehlém zahraničí tak, aby zamezila rozpínání států NATO. Nebude však schopna rozšiřovat vlastní operační prostor dále na západ. K úspěchu těchto snah však potřebuje získat přinejmenším Podněstří, ideálně ale celou Moldávii. Tu vidí jako nárazníkový stát. Její absence ve vlivovém prostoru Kremlu znamená díru v ochranném oblouku. Ozbrojený úder proti Moldavsku by nicméně musel vést přes Ukrajinu. Zákonitě by došlo k narušení hranice suverénního státu a k reakci zemí NATO. Nejspíše by útok nebyl veden fyzickou silou, jelikož Rusové dobře vnímají defenzivní signalizaci členů Severoatlantických struktur. Ti je varují před kinetickou eskalací konfliktu, která by reálně mohla vést k dynamické protiakci. Putin se poučil ze sovětských neúspěchů, které vyplynuly z přecenění vlastních sil. Vzniká tak paradoxní situace. Rusové si jsou vědomi limitů vlastní vojenské síly, přesto ji v omezené míře a postupně mohou používat kvůli neochotě NATO zasahovat. Severoatlantické alianci, a hlavně Spojeným státům, se nechce riskovat otevřený konflikt dvou stran, disponujících jadernými zbraněmi.

Kreml bude nadále pokračovat v úsilí vyvolávat neklid na Ukrajině. Ve střední a západní Evropě se pokusí získat podporu pro uznání statusu Krymu jako právoplatného ruského území. Diplomatický souhlas by zlegalizoval a legitimizoval okupaci Krymského poloostrova. Krym by tak byl pro Ukrajinu reálně ztracen. Případné uznání výsledku anexe by mohlo posloužit

jako nebezpečný precedens. A to kvůli možnosti Ruska se na něj dále odvolávat při svém budoucím působení. Kreml bude podnikat postupné kroky při plnění svých záměrů.

Nyní Rusům přichází vhod postupný útlum zájmu veřejnosti a mezinárodního společenství o konflikt a dění na Ukrajině, včetně iluze normalizace vzájemných vztahů. Krátkodobým cílem je nadále vystupovat proti územní celistvosti Ukrajinské republiky. Podporovat její rozklad i formou uznání tzv. lidových republik na jejím teritoriu. Prostřednictvím umístění svých konzulátů na jejich teritoriu uznává tyto *de facto* státní útvary jako plnohodnotné subjekty mezinárodních vztahů. Podpora regionalismu je hrozbou ukrajinským státním hranicím a zpochybněním její suverenity. Narušení vztahu mezi ukrajinskými periferiemi a centrem by umožnilo orientovat válku směrem na Kyjev. Střednědobým cílem je totiž rozklad Ukrajiny.

Moskva si chce naklonit na svou stranu mezinárodní společenství a pokud se jí to nebude dařit, vynasnaží se informačně působit na východoevropský a středoevropský prostor, aby nalomila jeho vůli k odporu. Rusko se bude svým informačním působením pokoušet o vyvolávání a přizívování vnitrosociálních a vnitropolitických tenzí. K tomu bude využívat přátelsky nakloněné části obyvatelstva i ve státech střední Evropy. Podporovat bude vznik promoskevských nebo alespoň protizápadních vlád. Z dlouhodobého hlediska je ruským záměrem využít Ukrajinu pro vklínění se do Evropy. Válka na Ukrajině totiž postrádá geografické hranice. Dezinformační kampaň Ruska můžeme pocítit i v České republice.

Obdobné ruské chování jsme mohli pozorovat již řadu let. Jedná se o konec klasického konfliktu. Čistě konvenční přístup je pouhou minulostí. Činnost v informačním prostředí dominuje a fyzické působení je pouhým doplňkem, přičemž k němu vůbec nemusí dojít. Bez použití násilí a standardních vojenských prostředků se dle mezinárodního práva jedná o mír. Přesto se jedná o válku, která jen probíhá bez řinčení zbraní a postrádá přesné časové vymezení jejího začátku a ukončení. Moderní válčení se stává součástí fungování státu.

Agresivita Ruska možná není přímým ohrožením států Evropské unie a Severoatlantické aliance, ale svým působením v separatistických oblastech je zatěžkávací zkouškou jejich jednoty a identity. Moskva by chtěla, poukázáním na jejich neakceschopnost, tyto organizace diskreditovat a vyvolat nejistotu o smyslu jejich existence. V secesionistických teritoriích postsovětského prostoru tak dochází k vzájemnému, byť nepřímému střetu mezi Západem a Východem. Kreml se narušením jednotného a společného postupu i postoje států EU a NATO snaží o zvýraznění svého postavení v multipolárních mezinárodních vztazích a prevenci vůči potencionálu USA posílit vlastní pozici.

K oslabení podpory dezintegračních snah na secesionistických teritoriích by pomohla liberalizace Ruské federace. Předtím by však bylo nutné, aby se moci uchopila méně autoritativní vláda. Což nepůjde bez předchozí denacionalizace v ruském pojetí. Vzhledem k tisícileté navyklosti Rusů na vládu pevné ruky, která se často opírá o bohatství nerostných surovin, je tento scénář nadmíru nepravděpodobný. Uvolnění Putinova režimu by vedlo k vzchopení se občanské společnosti. Tolerance jiných názorů by směřovala k rozprášení nynějších mocenských vztahů. Země se navenek jeví jednoduše, přesto má rozdílnou etnickou strukturu. Pro setrvání v rámci jedné federace nutně potřebuje autoritativní vedení. Vnitropolitické neúspěchy a hospodářské nesnáze se bude snažit maskovat úspěchy na mezinárodním poli.

Závěr

Bakalářská práce se věnovala zájmům Ruské federace na separatistických územích v postsovětském prostoru. Zvláštní ohled brala na ukrajinský konflikt, vzhledem k jeho aktuálnosti a možnosti jej přímo sledovat v průběhu vývoje. Autor v ní došel k závěru, že ruské ambice jsou založeny na vícero podnětech. Prvním dílčím cílem práce tedy bylo představit zdroje ruského geopolitického chování a politické motivace. První kapitola se věnovala popsáním historických nároků a kořenů ruské rozpínavosti, datující se do 9. století našeho letopočtu. Posléze zde byly uvedeny ideologické podněty náboženské i státoporné. Zahraniční politika se opírá o ruské socio-kulturní prostředí. Čistě pragmatické cíle jsou charakterizovány zejména v kapitole 2, týkají se hospodářského sektoru. Rusko se pokouší o zabezpečení tras produktovodů a zisků z produkce a zpracování uhlovodíků. Další užitek má z krytí nelegálních činností. Kromě ekonomických cílů v teritoriích zájmu sleduje i vojenské cíle. Těm se věnuje třetí kapitola. V ní se čtenář dostává k zásadní vojenské pohnutce, jíž je potvrzení vlastních vojenských schopností a vyzkoušení obranných reakcí zemí Severoatlantické aliance. Před ní a jejím rozšiřováním se Moskva chrání pomocí zabezpečení západní hranice a formováním předsunutého teritoria před vlastními hranicemi, stejně jako tvořením nárazníkového prostoru na jihu v oblasti Kavkazu. Popudem se stalo i zajištění strategického přístupu do Černého moře a setrvání v nezamrzajících přístavech jeho vod. Krym posloužil jako výchozí bod. Po jeho zisku bylo možné pokračovat v angažování se na východní Ukrajině a v tamním válečném střetu.

Ruské působnosti na Ukrajině se věnují kapitoly 4 a 5. Ruská role zde je přiznaná a nepřiznaná. Přiznaná je veřejná a je jí určeno místo ve čtvrté kapitole. V ní se autor těchto řádků zabývá, kromě anexe krymského poloostrova, i poskytnutím exilu ukrajinskému exprezidentovi Janukovyčovi, podílem na vyšetřování sestřelení letounu malajských aerolinek, využíváním humanitárních konvojů a zapojením se do normalizačních a mírotvorných činností. V jejich průběhu ale Kreml rozehrává, veřejnosti skrytou, hru zpravodajských služeb a využívá metod a prostředků nelineární hybridní války ve svém pojetí válčení nové generace. Podstatnou úlohu tu plní působení informační války, díky níž se Moskvě daří tajit, popřípadě zapírat vojenskou podporu proruských rebelů či provádění zástupných operací. Stranou pohledům mezinárodního publika chtějí Rusové držet i zprávy o nerespektování a nedodržování lidských práv. Hlavně před domácí veřejností jim přijde vhod zamlčovat informace o zasazení ruských kombatantů a padlých v jejich řadách na východě Ukrajiny. Právě tyto „tiché“ procesy zaujímají prostor v páté kapitole.

Seznam zdrojů a použité literatury

BÁRTA, Miroslav, KOVÁŘ, Martin a FOLTÝN, Otakar (eds.), *et al.* 2015. *Povaha změny: bezpečnost, rizika a stav dnešní civilizace*. Praha: Vyšehrad. 319 s. ISBN 978-80-7429-641-3.

BÁRTA, Miroslav, KOVÁŘ, Martin a FOLTÝN, Otakar (eds.), *et al.* 2016. *Na rozhraní: krize a proměny současného světa*. Praha: Vyšehrad. 348 s. ISBN 978-80-7429-357-3.

BAŠTA, Jaroslav, NOVOTNÝ, Stanislav a SCHNEIDER, Jan, *et al.* 2016. *Ukrajina: dva roky po Majdanu a Oděse*. Praha: Medias res. 102 s. ISBN 978-80-87957-10-3.

BAUNOV, Alexander. 2015. Who Will Be the First to Break the Peace in Ukraine? *Carnegie Moscow Center*. 16th February. <http://carnegie.ru/2015/02/16/who-will-be-first-to-break-peace-in-ukraine/i2na>. [12-02-2018].

BENNETTS, Marc. 2017. *Zničím jim život: Putinova válka s opozicí*. Praha: Vyšehrad. 352 s. ISBN 978-80-7429-647-5.

BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA. 2017. *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2016*. Praha: Bezpečnostní informační služba. 27. října. <https://www.bis.cz/vyrocnizprava16e1.html?ArticleID=1136>.

BOYD, Douglas. 2015. *1000 let ruské rozpínavosti: od počátků k Putinovi*. Frýdek-Místek: Alpress. 375 s. ISBN 978-80-7466-701-5.

BUTČENKO, Maxim. 2016. *Umělec války*. Praha: Volvox Globator. 172 s. ISBN 978-80-7511-282-8.

CIORAN, Emile Michel. 2001. *Rusko a virus svobody*. Brno: Doplněk. 32 s. ISBN 80-7239-083-X.

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. 2017. Proruští separatisté na východě Ukrajiny vyhlásili nový stát Malorusko. Jeho území má zahrnovat i Kyjev. *Hospodářské noviny*. 18. července. <https://zahranicni.ihned.cz/c1-65803080-prorusti-separatiste-na-vychode-ukrajiny-vyhlasili-novy-stat-malorusko-jeho-uzemi-ma-zahrnovat-i-kyjev>. [15-02-2018].

DRDA, Adam (ed.) *et al.* 2015. *Moskva posílá tanky: Československo 1968... Ukrajina 2014*. Praha: Člověk v tísni. 216 s. ISBN 978-80-87456-64-4.

DULEBA, Alexander a GÁLIS, Tomáš. 2016. *Rusko, Ukrajina a my: rozhovory Tomáše Gálisa s Alexandrom Dulebom*. Bratislava: Premedia. 168 s. ISBN 978-80-8159-313-0.

- DYČKA, Lukáš. 2015. Současný vývoj konfliktu v Podněstří na pozadí ukrajinské krize. *Vojenské rozhledy* 24 (56), 38–45.
- EICHLER, Jan. 2016. Černomořská dimenze války na Ukrajině. *Vojenské rozhledy* 25 (57), 6–23.
- FRIEDMAN, George. 2016. *Ohrožená Evropa: rodící se krize*. Vydání 2. Praha: Tomáš Krsek. 288 s. ISBN 978-80-906242-1-4.
- GALLOVÁ, Carlotta a DE WAAL, Thomas. 2000. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha: Themis. 365 s. ISBN 80-85821-79-6.
- GROHMANN, Jan. 2015. Hybridní války podle Valerije Gerasimova. *Armádní noviny: aktuální zpravodajství ze světa vojenské techniky*. 5. března. <http://www.armadinoviny.cz/hybridni-valky-podle-valerije-gerasimova.html>. [13-02-2018]. ISSN 1805-4617.
- HROCH, Jaroslav. 2016. Minsk II – sebenaplňující předpověď? *Security Outlines*. 3. dubna. <http://www.securityoutlines.cz/minsk-ii-sebenaplnujici-predpoved/>. [18-02-2018].
- JELÍNKOVÁ, Barbora. 2014. Stane se Podněstří moldavským Krymem? *Security Outlines*. 21. srpna. <http://www.securityoutlines.cz/stane-se-podnestri-moldavskym-krymem/>. [18-02-2018].
- KREJČÍ, Oskar. 2017. *Geopolitika Ruska*. Průhonice: Professional Publishing. 534 s. ISBN 978-80-906594-9-0.
- KRYŠTOPA, Oleh. 2016. *Ukrajina v měřítku 1:1*. Praha: Dokořán. 232 s. ISBN 978-80-7363-779-8.
- KUZIO, Taras (ed.) 2007. *Ukraine – Crimea – Russia: Triangle of Conflict*. Hannover: Ibidem-Verlag. 258 pp. ISBN-13 978-3898217613.
- LUCAS, Edward. 2008. *Nová studená válka: kdo zvítězí v novém konfliktu mezi Východem a Západem?* Praha: Mladá fronta. 304 s. ISBN 978-80-204-1879-1.
- MARSHALL, Tim. 2017. *V zajatí geografie: desať máp, ktoré vám povedia všetko, čo chcete vedieť o globálnej politike*. Bratislava: Premedia. 248 s. ISBN 978-80-8159-513-4.

MEARSHEIMER, John. 2014. Západ zpackal pokus získat Ukrajinu a teď se diví postupu Ruska. *iDnes.cz*. 2. září. https://zpravy.idnes.cz/john-mearsheimer-nazor-ukrajina-rusko-nato-foreign-affairs-p4z-/zahranicni.aspx?c=A140902_122620_zahranicni_aha. [19-02-2018].

MELVIN, Neil John. 2007. *Building Stability in the North Caucasus: Ways Forward for Russia and the European Union*. Working Paper 16. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute. <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/PP/SIPRI16.pdf>. [11-02-2018].

NICHOL, Jim. 2010. *Stability in Russia's Chechnya and Other Regions of the North Caucasus: Recent Developments*. Washington D.C.: Congressional Research Service. 13th December. <https://fas.org/sgp/crs/row/RL34613.pdf>.

ORBÁNOVÁ, Anita. 2010. *Moc, energie a nový ruský imperialismus*. Praha: Argo. 280 s. ISBN 978-80-257-0251-2.

PACEPA, Ion Mihai a RYCHLAK, Ronald J. 2016. *Dezinformace: tajná strategie Ruska, jak zničit Západ*. Brno: BizBooks. 400 s. ISBN 978-80-265-0527-3.

PAVLÍKOVÁ, Miroslava. 2016. Kybernetický boj mezi Ruskem a Ukrajinou v rámci ukrajinského konfliktu. *Obrana a strategie* 16 (1), 77–94.

PEČENKA, Marek a LITERA, Bohuslav. 2014. *Dějiny Ruska v datech*. Vydání 2. Praha: Dokořán. 448 s. ISBN 978-80-7363-600-5.

ROJEK, Paweł. 2015. *Rusko: prokletí impéria: zdroje ruského politického chování*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 155 s. ISBN 978-80-7325-373-8.

RYCHLÍK, Jan. 2015. *Historické kořeny současné ukrajinské krize*. [přednáška]. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. 23. dubna.

ŘEHKA, Karel. 2017. *Informační válka*. Praha: Academia. 224 s. ISBN 978-80-200-2770-2.

SOULEIMANOV, Emil. 2012. *Konflikt v Čečensku: minulost, současnost, perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 417 s. ISBN 978-80-7419-066-7.

SOULEIMANOV, Emil a HOCH, Tomáš. 2012. *Role Ruska v konfliktech a oficiálních mírových procesech v Abcházii a Jižní Osetii v letech 1991–2008*. Praha: Auditorium. 99 s. ISBN 978-80-87284-34-6.

SUŠOVÁ-SALMINEN, Veronika. 2015. *Putin: nezkreslená zpráva o mocném muži a jeho zemi*. Praha: Daranus. 348 s. ISBN 978-80-87423-68-4.

SYRUČEK, Milan. 2015. *Rusko-ukrajinské vztahy: mýty a skutečnost*. Praha: Grada Publishing. 336 s. ISBN 978-80-247-5843-5.

ŠEDIVÝ, Jiří. 2014. Rusko nepotřebuje posouvat hranici na západ. *Blog Jiřího Šedivého*. 3. dubna. <https://sedivy.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=404025>. [12-02-2018].

ŠÍR, Jan *et al.* 2017. *Ruská agrese proti Ukrajině*. Praha: Karolinum. 346 s. ISBN 978-80-246-3711-2.

ŠTORKÁN, Martin. 2017. Malorusko jako nový federální stát? Jen hra se slovy, míní politologové. *E15*. 19. července. <https://zpravy.e15.cz/zahranicni/politika/malorusko-jako-novy-federalni-stat-jen-hra-se-slovy-mini-politologove-1335083>. [15-02-2018].

ŠULC, František. 2017. Globální koncert velmocí v 21. století. *On War/On Peace: It Is All About Security*. 11. února. <http://www.onwar.eu/2017/02/11/globalni-koncert-velmoci-v-21-stoleti/>. [12-02-2018].

VISINGR, Lukáš. 2014. Transformace ruské armády mezi Gruzii a Krymem. *NATOaktual: oficiální portál Informačního centra o NATO*. 4. srpna. http://www.natoaktual.cz/transformace-ruske-armady-mezi-gruzii-a-krymem-fr2-na_analyzy.aspx?c=A140804_120046_na_analyzy_m02. [12-02-2018].

WILSON, Andrew. 2014. The modus operandi of Putin's Russia. *European Council on Foreign Relations*. 18th December. http://www.ecfr.eu/article/commentary_the_modus_operandi_of_putins_russia383. [15-02-2018].

ZUBOV, Andrej Borisovič (ed.) 2015. *Dějiny Ruska 20. století – díl II: 1939–2007*. Praha: Argo. 770 s. ISBN 978-80-257-0964-1.

ZYGAR, Michail. 2016. *Všichni muži Kremlu: stručná historie současného Ruska*. Příbram: Pistorius & Olšanská. 413 s. ISBN 978-80-87855-64-5.

Zdroje obrázků

ASSOCIATED PRESS. 2014. "Little green men" or "Russian invaders"? *BBC*. 11th March. <http://www.bbc.com/news/world-europe-26532154>. [24-03-2018].

BELLINGCAT. 2015. Russia's 6th Tank Brigade: The Dead, the Captured, and the Destroyed Tanks (Pt. 1). *Bellingcat*. 22th September. <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2015/09/22/russias-6th-tank-brigade/>. [24-03-2018].

ECONOMIST. 2014. How did the collapse of the Soviet Union affect the world? *Quora*. 13th July. <https://www.quora.com/How-did-the-collapse-of-the-Soviet-Union-affect-the-world>. [25-03-2018].

ENERGEOPOLITICS. 2010. The Competing Geopolitics of Energy in the Early 21st Century. *EnerGeoPolitics: Analyzing the Geopolitics of Energy through the lens of Long Cycle Theory*. 1st September. <https://energeopolitics.com/about/the-competing-geopolitics-of-energy-in-the-early-21st-century/>. [26-03-2018].

EUROMAIDAN PRESS. 2014. Why Putin no longer conceals Russian casualties in Ukraine. *Euromaidan Press: News and Views from Ukraine*. 29th August. <http://euromaidanpress.com/2014/08/29/why-putin-no-longer-conceals-russian-casualties-in-ukraine/>. [24-03-2018].

EUROPEAN JOURNAL OF POLITICAL RESEARCH. 2016. Grades of membership. *Euborders: Sovereignty & Self-Determination*. 1st April. <http://euborders.com/grades-of-membership/>. [26-03-2018].

FRIEDMAN, George. 2016. *Ohrožená Evropa: rodící se krize*. Vydání 2. Praha: Tomáš Krsek. 288 s. ISBN 978-80-906242-1-4.

GLOBAL RESEARCH. 2014. Non-Conventional Warfare and the "Geopolitical Reshaping" of Ukraine. *Global Research: Centre for Research on Globalization*. 19th June. <https://www.globalresearch.ca/non-conventional-warfare-and-the-geopolitical-reshaping-of-ukraine/5387616>. [26-03-2018].

RECONSIDERING RUSSIA AND THE FORMER SOVIET UNION. 2014. Ukraine: Where Nation-Building and Empire Meet. *Reconsidering Russia and the Former Soviet Union*. 22nd August. <https://reconsideringrussia.org/category/novorossiya/>. [26-03-2018].

RUSSIAN INSTITUTE FOR INTERNATIONAL PEACE. 2016. Russia and the Security of Europe. *Carnegie Endowment for International Peace*. 30th June. <http://carnegieendowment.org/2016/06/30/russia-and-security-of-europe-pub-63990>. [26-03-2018].

STRATFOR. 2013. After Boston Bombing, Russia Concerned About Chechen Militancy. *Stratfor: Worldview*. 23rd April. <https://worldview.stratfor.com/article/after-boston-bombing-russia-concerned-about-chechen-militancy>. [25-03-2018].

STRATFOR. 2016. For Russia, Some Conflicts Are Colder Than Ever. *Stratfor: Worldview*. 17th November. <https://worldview.stratfor.com/article/russia-some-conflicts-are-colder-ever>. [25-03-2018].

ŠULC, František. 2017. Globální koncert velmocí v 21. století. *On War/On Peace: It Is All About Security*. 11. února. <http://www.onwar.eu/2017/02/11/globalni-koncert-velmoci-v-21-stoleti/>. [12-02-2018].

Zdroje tabulek a grafů

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. 2018. *The World Factbook*. Washington, D.C.: Central Intelligence Agency. 23rd January. <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/>. [12-02-2018].

GLOBAL FIREPOWER. 2018. 2017 World Military Strength Ranking: Total Available Active Military Manpower by Country. *Global Firepower: Strength in Numbers*. [23rd March]. <https://www.globalfirepower.com/active-military-manpower.asp>. [27-03-2018].

INTERNATIONAL INSTITUTE FOR STRATEGIC STUDIES. 2018. *Chapter Ten: Country comparisons and defence data*. The Military Balance 2018: The annual assessment of global military capabilities and defence economics. London: International Institute for Strategic Studies. 14th February. <https://www.iiss.org/-/media//silos/the%20military%20balance/military-balance-2018/mb2018-10-country-comparisons/mb2018-10-country-comparisons.pdf>. [28-03-2018].

NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION. 2018. *Press Release*. Defence Expenditure of NATO Countries (2010–2017). Bruxelles: North Atlantic Treaty Organization. 15th March. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_03/20180315_180315-pr2018-16-en.pdf. [27-03-2018].

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE. 2017. *Data for all countries from 1988–2016 as a share of GDP*. SIPRI Military Expenditure Database. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute. <https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-share-of-GDP.pdf>. [27-03-2018].

WORLD BANK. 2018a. Armed forces personnel, total. *Data*. [unknown]. <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.P1?end=2015&start=1989&view=chart>. [27-03-2018].

WORLD BANK. 2018b. Military expenditure (% of GDP). *Data*. [unknown]. <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?end=2016&start=1989&view=chart>. [27-03-2018].